

טוראים, טוראים ראשונים ורבי טוראים בעתונות העברית

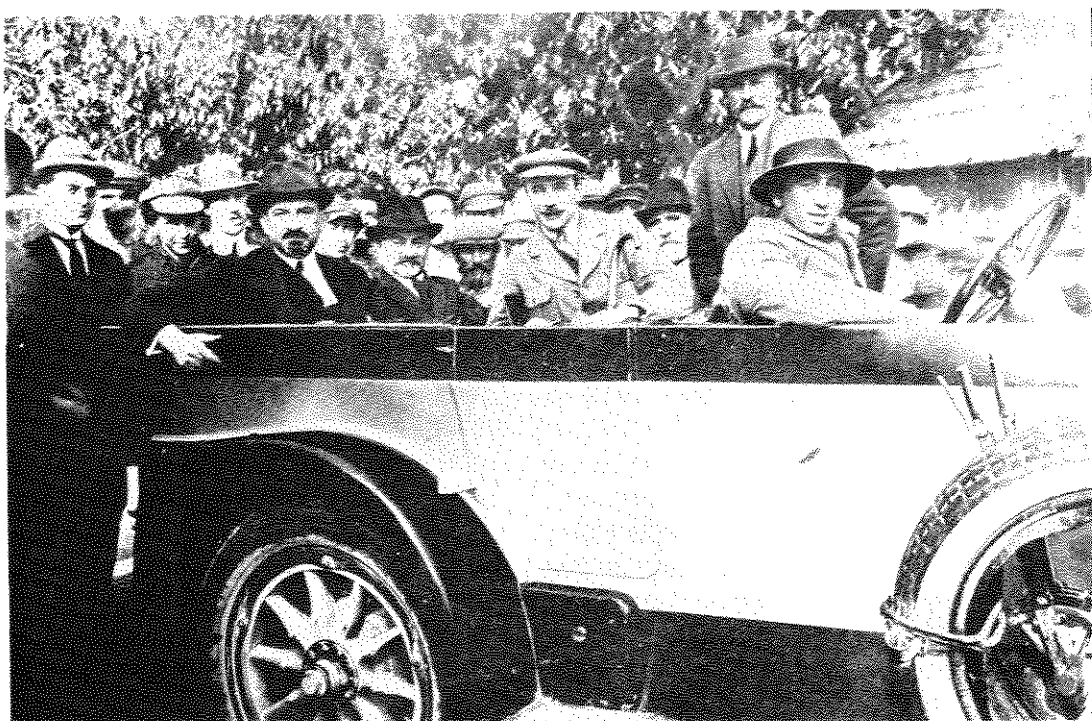
או: מבוא לביבליוגרפיה של הטס"מ

דן אלמגור

לזכרו של יעקב ("יואל") עמרמי,
אוהב ספר ואוהב אמת

הרשימה השנייה עסקה בטס"מים שהופיעו בעתונות העברית בשנים בהן פירסם בעל "מגש הכסף" את טוריו, ובאלה שהופיעו ומופיעים גם אחרי פטירתו, עד ימינו אלה. בסוף אותה רשימה הבטחנו להביא בגיליון זה רשימה ביבליוגרפית של כל ה"טוראים" המוכרים לנו, שפירסמו טורים אקטואליים מחורזים בעתונות העברית מאז תחילת שנות ה-30.

שתי הרשימות הראשונות בסדרה זו, שהופיעו בגיליונות 17 ו-18 של "קשר" עסקו, כזכור, ב"טוראים" – אם להשתמש בחידודי-חידושו של יונתן רטוש; כלומר, בבעלי טס"מ (טורים סאטיריים מחורזים) בעתונות העברית. הרשימה הראשונה עסקה ב"טורים שקדמו ל"טור השביעי"; ובעצם, לא רק ל"טור השביעי" אלא גם לטס"מים הראשונים של אלטרמן, שהופיעו בשנת 1934.

ד"ר וייצמן (יושב בחלקה האחורי של המכונית) באחד מביקוריו בארץ, במהלכם הגיע גם למושב נהלל

מהטור הראשון של "דרדר" ב"הארץ", "מעשה בעכברה", שבסופו הופיעה השורה: "כל הזכויות שמורות למחבר":

היה אי שם, היה אי פעם, בעבר הקרוב, בימות הזעם, מקום נסתר, אפל ושחור. בלשון-של-פרוזה קוראים לזה — חור, וכל לילה ולילה, בעלות הלבנה, יצאה מן החור עכברה קטנה, על קצות בהונות, כקצב לוחט בלי מורץ ופחד רקדה אז בלט.

אך מתברר שלכותרת "מי החליף את אלתרמן ב'הארץ'", שהתנוססה בראש הפרק שהופיע ברשימתנו הקודמת ודן בשאלה זו, יש גם תשובה נוספת. רפי אילן, איש "מכון אלתרמן" באוניברסיטת תל אביב, כתב לי עוד אשתקד: בידי נמצא ראיון שקיימתי עם יעקב אורלנד בביתו בחיפה ב-14.3.95, ובו מספר אורלנד שבשעתו הבטיח אלתרמן לשוקן, עורך "הארץ", שלא יעזוב את עתונו לפני שיביא אליו ממלא מקום ראוי. הוא פנה אז אל אורלנד, שגר בירושלים, ולדברי זה האחרון הופיע ב"הארץ" הטור הראשון שלו, תחת הכותרת "טורו של יום", שבוע בלבד אחרי עזיבתו של אלתרמן ל"דבר". כעבור חודשים מספר פנה אליו שוקן ואמר לו כי אלתרמן לא רק כתב את טורי "רגעים" בעתונו, אלא אף תרגם תמורת אותה משכורת מברקים של סוכנויות ידיעות, והוא מצפה מאורלנד שיעשה כמוהו. זה סירב, בהסבירו שהוא גר בירושלים (המערכת הראשית היתה בתל אביב), ולא היו אז "פאקסים", כמוכין. בתגובה על סירובו, פיטר אותו שוקן מעבודתו ב"הארץ", אחרי ששילם לו את שכרו עבור התקופה שבה עבד.

מצויד במידע שקיבלתי מרפי אילן, חיפשתי בשעתו את הטורים של אורלנד בגיליונות ינאר-מרס של כרך "הארץ" לשנת 1943 — ולשווא. במקומם מצאתי את טוריו של "דרדר", וכן כמה שירים בענייני דיומא מפרי עטם של יעקב כהן או י"ק (יעקב קופלביץ, הוא ישורון קשת?). אבל אחרי שהגיע גיליון "קשר" הקודם לידי של יעקב אורלנד, צילצל המשורר אלינו, ואחרי שהתנצלתי בפניו על ש"קיששתי" אותו במספר שנים (אורלנד היה צעיר מאלתרמן, ולא קשיש ממנו), חזר באוזני על הפרטים שמסר בשעתו לרפי אילן, ואף שלח אלי צילומים של כמה מהטס"מים שפירסם ב"הארץ" בשנת 1943, אחרי שאלתרמן עבר ל"דבר". אז גם התבררה הטעות: אורלנד אמנם החליף את אלתרמן למשך מספר שבועות ב"הארץ"; אך זה לא היה מיד אחרי פרישתו של אלתרמן, בראשיתה של שנת 1943, אלא תשעה-עשרה חודשים מאוחר יותר, בשלהי אותה שנה.

מאורלנד עצמו קיבלתי אישור נוסף לכך שעזיבתו של אלתרמן את "הארץ" לא היתה על רקע אידיאולוגי-פוליטי. בעל "רגעים", שאכן נדרש על ידי שוקן לתרגם מברקים שהגיעו למערכת מסוכנויות הידיעות, ללא תוספת שכר, חש שהוא מנוצל כספית, ושמת לקבל את הצעתו של ברל כצנלסון לחזור ל"דבר". אולם הוא הבטיח לשוקן שיעזור לו קודם לכן למצוא מחליף הולם לכתיבת הטס"מים. אורלנד גר אז בירושלים, ברחוב הסולל, בו

לשמתתנו, הגיעו אלינו אחרי הופעת הרשימה השנייה כמה מכתבים, שסייעו בידני להשלים ולתקן פרטים שנכללו ברשימות שכבר הופיעו, או שנעדרו מהן. ואנו מודים בזה ליעקב אורלנד, רפי אילן, אהרן אמיר, בתיה מארכיון "גנזים", שלמה סנה, יואל עמרמי ומרדכי שלו על עזרתם האדיבה. בזכותם, נוכל להקדים לרשימה הביבליוגרפית השלמות המתייחסות לכמה מהנושאים המסקרנים ביותר, שבהם עסקנו בפרק הקודם.

אחת השאלות ששאלנו ושניתן להן עתה מענה היתה: מי היה מחבר הטס"מ על ביקורו של חיים וייצמן בנהלל, שנתפרסם בחתימת "מ. כרפס" ב"דואר היום", ב-1931, עוד בטרם החל אלתרמן בכתיבתו האקטואלית? לטור זה הקדשנו דיון מיוחד בפתח הפרק הקודם בסידרה, ואף רשימה ב"עתון 77" אשתקד ("הלך נשיא לנהלל"); וזאת, כיוון שמצאנו במבנהו, בסגנונו ואף באופי הפרוזה שלו סממנים המזכירים מאוד כמה מהשירים הקלסיים של "הטור השביעי" האלטרמני, שנכתבו שנים מספר אחר כך. ניסינו אפילו לבדוק את האפשרות שאלתרמן עצמו הוא שכתב את הטור הזה — אפשרות, שלא נראתה סבירה, מסיבות כרונולוגיות-גיאוגרפיות.

הנה, נפתרה התעלומה, בזכותה של בתיה מארכיון "גנזים", שגילתה כי "מ. כרפס" היה אחד משמות העט של עמנואל הרוסי: הפזמונאי ובעל התרזים קל העט, איש "המטאטא", שתרם ללהקה כמעט את כל פזמוניה (כולל המנונה ו"המחזמר הארץ ישראלי הראשון" — "המנון לתוצרת הארץ"), עד שתפש אלתרמן את מקומו.

כפי שכבר רמזנו, נכתבו פזמוניו וטוריו הראשונים של אלתרמן כמתכונת הפזמונים והטס"מים העבריים שקדמו לו. את עמנואל הרוסי, בן המאה הארבע עשרה, למד להוקיר שנים רבות אחר כך, ואף הזכירו באהבה באחד משירי "עיר היונה". אך אין ספק שבעת ביקוריו בארץ בתקופת לימודיו בצרפת, ועם שובו משם, הכיר אלתרמן הצעיר גם את פזמוניו וחרוזיו של עמנואל הרוסי, ליד אוקראינה. עם שובו ארצה עבד אלתרמן, כזכור, זמן מה ב"דואר היום", וייתכן שנתקל שם בכמה מן הטס"מים שפירסם עמנואל הרוסי, וקרוב לוודאי שאף הושפע מהם, כשם שהושפע מהטס"מים של יהודה קרני ב"הארץ", בשעה שכתב את טורי "רגעים" הראשונים שלו.

מחליפו של אלתרמן ב"הארץ"

השאלה השנייה, בה עסקנו בהרחבה ברשימה הקודמת נגעה לשלב שבו עבר אלתרמן, בינואר 1943, מ"הארץ" — בו פירסם במשך יותר משמונה שנים את טורי "רגעים" — ל"דבר" (שבמהדורת הצהריים שלו פירסם את הטס"מים הראשונים שלו). הזכרנו שם, כי שבועות מעטים אחרי שפרש אלתרמן מ"הארץ", הופיעו שם לא בקביעות כמה טס"מים בחתימת "דרדר", הוא יוסף פטובסקי-מילוא. כיוון שהטורים הללו לא כונסו שוב מעולם, נביא כאן כמה שורות

חיי קבע / ולהרשם ל"אגודת פועלי הצבע". / אם כי נדמה לי שמזכיר הסקציה / לא יקבלני בלי פרוטקציה".

חלפו ארבעה שבועות ללא טור של "אורי", וב-12.11.43 הופיע במקום הקבוע טור מסוג שונה לחלוטין — פזמון בשם "מול מחכה לגואל", המוקדש "לעולי תימן", וכתוב בבתים בעלי ארבע שורות (החורזים אאבב) ברוח הפזמונים ה"תימניים" המוכרים כל כך של התקופה, עוד מימי "הקומקום" ו"המטאטא". וכך כתב אז מי שזכה לימים ב"פרס ישראל" על תרומתו לזמר העברי:

ברחוב שבזי הבתים קטני-קומה. ברחוב שבזי על הגג יונה הומה, ויש בת-קול שם מנהמת כל הליל: מתי כבר לציון יבוא גואל? ובחלון המעוגל, המפוזל, ניצבת לה, ניצבת לה מזל, ושתי עיניה בוערות: יא-ליל, יא-ליל, מתי כבר גם אלי יבוא גואל?...

שוב חלף חודש ללא טס"מ, וב-15.12.43 כתב "אורי" אורלנד על "חרב סטלינגרד" (מעניין להשוות את הנושאים של בעלי הטס"מים השונים באותם חודשים). שבוע אחר כך ראה אור הטור "אהל שם", העוסק דווקא בנושא פנימי, אקטואלי תמיד: ועידת אגודת הסופרים. בטור נזכרים בשמותיהם טשרניחובסקי וביאליק, פיכמן, שמעונוביץ' ואצ"ג, "בחורים בהירי אמונה ובלורית" (כן, כבר אז כתבו על "בחורים יפי בלורית"). שבוע אחר כך, ביום האחרון של 1943, הופיע ב"הארץ" הטס"מ המנוקד האחרון של "אורי", שהוקדש ל"אורות ירושלים". בעצם, לאפלה השוררת בעיר:

על הר הצופים נושבת רוח הומיה. על הר הצופים משב הרוח מיילל. ובחלון ממול להר המוריה יש נערה לי וקראתי לה: רחל.

השיר נושא גם בשורה אופטימית, בעיצומה של מלחמת העולם:

וכשתשקוטנה, בת, הרוח והחרב, יאירו הקנים בבוא הערב, ובעלות כל אורותיה של העיר, ישוכ, בתי, קולך בה עוד לשי.

שבעה טס"מים בסך הכל פירסם אורלנד ב"הארץ" בשנת 1943. אלתרמן נטש את העתון ביום הראשון של אותה שנה, וטורו האחרון של "אורי" הופיע בה ביומה האחרון. מקץ חמש שנים חזר אורלנד ופירסם טס"מ ב"עתון המגן" שיצא בירושלים הנצורה, ואחר כך ב"הדור", עתון הצהרתי-ערב של מפא"י. אשר לעורך "הארץ" — הוא מצא, כמובן, מתרגמים אחרים למברקים שהגיעו מסוכנויות הידיעות. אך עתונו לא חזר לפרסם טס"מים עד עצם היום הזה.

בין "המעש", "החזית", "מברק" ו"סולם"

ועוד תעלומה נפתרה, סוף סוף, בזכות הרשימה הקודמת: הזכרנו שם, כי בשנים 1948-1949, בשנים הראשונות למדינה, נתפרסמו בעתון "סולם" של יוצאי לח"י טס"מ תחת שם העט "בן בלאדין", והוספנו כי נמסר לנו ממקורות שונים כי מחברם הוא מרדכי שלן, הוא "מ. ענר", מחבר השירים בעתון "מברק", אף הוא של יוצאי

שכנה המערכת הירושלמית של "הארץ". לדבריו, כשבועיים לפני שעזב את "הארץ", סיפר לו אלתרמן שהמליץ עליו בפני שוקן, ואף דרש ממנו שיורשו יקבל אותו שכר שקיבל הוא. נראה ששוקן החליט אז לנסות קודם אלטרנטיבות אחרות. הזכרנו כבר, כי יוסף מילוא היה חתנה של שושנה פרסיץ, ידידתו של מו"ל "הארץ". נראה שכעבור חודשים מספר, אולי מפני שלא הגיעו אליו הטורים מדי שבוע, בקביעות, פנה אל אורלנד, וזה החל לפרסם מדי יום ו', מ-17 בספטמבר 1943 ואילך, את טוריו המנוקדים, בשם העט "אורי".

הטס"מ הראשון של אורלנד נקרא "שיר השירים מדרוני", והידיעה שנתפרסמה מתחת-לכותרת אמרה: "מוסוליני שוחרר ממאסרו על ידי הנאצים נמצא כבר בדרכו לגרמניה. מן העתונות" הטור כתוב בקופלטים (בתים של שתי שורות), ופותח בשורות הבאות:

יזמר נא שיר-זמר וזכר יקום לשני דיקטטורים בראי עקום, ויזמר נא כזאת: היה סער-ליל והזוג הרומנטי יצא לטייל. ובקרוץ מן הים שבלולים ודולפין היא היתה מוסולינה והוא אדולפין.

בשני צמדי החרוזים האחרונים מופיעים החרוזים הליריים "לירים" ו"שיר השירים" ו"מטעני" ו"שקני".

הטור הבא של אורלנד, שהופיע שבוע לאחר מכן במקום המסורתי בעמ' ב', נקרא "ניגונו של יוסי". ה"יוסי" שבכותרת אינו אלא יוסף סטלין, שבפקודתו חודש אז "הסינוד הקדוש ברוסיה הסובייטית". גם טור זה כתוב בקופלטים, והראשון שבהם מזכיר את השיר החסידי הידוע לכל:

אי צירי-ביירי-באם, טי טרלה-לה-לה-לה, ב"קליוז" של רבי יוסלה שאן והמולה.

אחרי שבוע ללא טס"מ, הופיע הטור השלישי של אורלנד בערב יום הכיפורים תש"ד, 8.10.43. גם טור זה כתוב צמד-צמד, ועושה שימוש פארודיסטי מצמרר במונחי הקודש של החג. כותרת הטור: "כל נדרי איבער אללעס":

עם תלתל במצחו, עם שפמפם של שיבה, עובר הש"ץ אדולף היטלר לפני התיבה, ומלחש: "ריבונו של עולם, יהי די! כנראה לא פידלתי ואיני כדאי. ואחר שניסיתי כבר כל מיני "דריי", אני מנסה גם את... "כל נדרי".

הש"ץ הדובר בשיר מכה על חטא: והריני מודה שאם דם רוויתי, / ודאי שהרשעתי. ודאי העויתי. / אך אני יודע כעת שבניהם של שופכי דם פולין ואוקראינה / עוד אפיים יפלו מול פיסלו של היינה. // ועת יכסה כבר עפר את מצחי, / עוד תציג "הבימה" את "היהודי הנצחי". // ועכשיו... בזכות מה שהזכרתי לעיל / תמלטני, אלי, לאדמת ישראל. // כי ביום בו אחדל להרוס ולרצוח, / מה דבר ישאר לי, מלבד המקצוע? // וכצבע רצוני שם לחיות

קראו גליון הפסח של „מברק“

הוצאה שניה

הותקפה התחבורה היהודית בחיפה

חיפה - סכנות משא יהודיות
 גורמת הבוקר בעברה על פני
 ווארי רחשמה, כן נורו יריות
 על התחבורה היהודית מה
 לסח.
 לבית החולים הובאו נ יחד
 אלמונים.

חיפה - סכנות משא יהודיות
 גורמת הבוקר בעברה על פני
 ווארי רחשמה, כן נורו יריות
 על התחבורה היהודית מה
 לסח.
 לבית החולים הובאו נ יחד
 אלמונים.

מברק

עתון הערב

יום ד יב בניסן תש-ח - 21.4.1948 | גליון 107 | 4 עמודים - 10 מילים

“מברק” - יומון לחי, שבו כתב “בן בלאדן”, הוא מרדכי שלו. למטה: שירו “עבדים היינר” שפורסם בעתון זה

ב, במדור הקבוע “טור מול טור”, שאת כל שיריו המנוקדים כתב עד אז עורך העתון, ישראל שייב. המשורר שאליו מתייחסת הכותרת הוא נתן אלטרמן, ששמו נזכר במפורש בגוף השיר. היה זה טור מתוחכם ומורכב הרבה יותר מרוב הטס”מ שראו אז אור

עבדים היינר...

אָפּה בַּתְּרַפּוּ. מְקַל הַעֲמִים.
 הֵם כֹּה טָשִׁים
 וְאֵנוּ עֲקָמִים.
 הֵם אוֹקְרִים: - מְקַשְׁקֵה - וְ- סָפוּ. מִינַח שֶׁ רָקַק.
 אָנוּ אוֹקְרִים:
 -מֵאֲקָוָה

אֶצְלֵם הַשְּׁפָה קִלְקֵלְכֵת, וּזְקָה.
 הֵם אוֹקְרִים: -מְקַשְׁקֵה.
 גַּם זוּ מִלְּהָ...
 וְלָנוּ - הֵי. זֶה לֹא סָפָסוּ
 לָנוּ יֵשׁ
 -מִנְקֵלֶת צָם!

בְּקֵלֶף. טַה-טַה-טַה. בְּפִי. גְּמִים
 לְ-אֲנִשֵׁי מְגִינִים -
 הֵם קוֹרְאִים. לְוַתְּמִים.
 ימִי שְׁאֲצֵלְנוּ הוּא. אִישׁ צְבוּרָה -
 אֶצְלֵם הוּא. -עוֹבֵד - סָפָסוּ וְגַלִּי הַרְחָה!

לָכֵן בַּתְּרַפּוּ. מְקַל הַעֲמִים...
 צְחִיק. צְחִיק.
 יֵשׁ הוֹשָׁבִים כִּי בְּאֵמֶת וּבְמִתִּים.
 וְיֵאָדָר הַרְדִּים שֶׁ-אֲנִשֵׁי הַמִּנְהָן
 גַּעֲשִׂים כְּשִׁטּוֹת
 -לְוַתְּמִים.

לחיי. אלה שרמזו לנו על זהותו של “בן בלאדן” הזכירו גם את שמו של ד”ר ישראל אלדד, כמי שחיבר טס”מ שנתפרסמו בביטאונים השונים של לחי.

אחרי הופעת הרשימה שמענו מהסופר אהרן אמיר ומהעתונאי שלמה סנה כי אכן, “בן בלאדן” (ולא “בלאדין”) הוא הוא מרדכי שלו, המוכר זה שנים כאחד המבקרים הספרותיים חדי העין ואניני הטעם במקומותינו שפירסם מסות מעמיקות על יצירות אלטרמן, דליה רביקוביץ, ישעיהו ליבוביץ ואחרים. שם העט הקשור במרוך בן בלאדן המקראי (ישעיהו ל”ט, א) מרמז, כמוכן, לשמו הפרטי של בעל הטורים (מרודך = מרדכי).

מפגישתנו המרתקת עם מרדכי שלו למדנו כי אכן, בשנות השיא של המאבק בכריטים ובשנה הראשונה לקיום המדינה פירסם גם ישראל שייב-אלדד עשרות טס”מ, בניקוד ובלא ניקוד, בחרוז ובלא חרוז, הן בכרוזי “המעש”, שהורבקו בסתר החשיכה על הקירות, והן בביטאונים האחרים של לחי. הידוע שבהם היה הטור “היום האמצעני”, שלו עצמו - שבא ממחנה “ארץ ישראל העובדת” (רעייתו, ריקה, היא בתם של אהרן ועליזה שידלובסקי מקבוצת כינרת) והיה תושב “מעונות עובדים” בירושלים וסטודנט בהר הצופים, שהצטרף ללחי (אחיו, המשורר יצחק שלו, היה חבר באצ”ל). שירו הראשון נתפרסם בכסלו תש”ח בעתון “חזית הנוער” של לחי, ונקרא “מתנה”. העילה לכתיבת השיר, שנתפרסם בניקוד וללא תתימה כלשהי, מופיעה בהערת הסבר שמתחת לכותרת: “הוד מעלתו הנציב העליון ביקר בבן שמן וקיבל תשורה מהחניכים.” הטור האירוני-סרקסטי הוא מעין הקדשה, שאותה היו ד”ר להמן, מנהל המוסד ותלמידיו יכולים לצרף לשי שמסרו לנציב הכריטי, והיא פותחת במילים: “למקטרך ספינותינו על פני הימים - מתנה”, וממשיכה ברוח זו, תוך פירוט המעשים שעשה השלטון הכריטי, שמקבל השי מייצג אותו בארץ, כנגד היישוב היהודי.

באותו חודש עצמו שבו פירסם שלו את שירו הראשון ב”חזית הנוער” ראה אור גם הטס”מ הראשון שלו בעתון “המעש” שהיה, כעצם, כרוז כפול עמודים שהדבק על הקירות. השיר, שנשא את הכותרת “המשורר ושירו”, הופיע בטור הרביעי משמאל של עמוד

בן-בלאדן

בעתוני הימין והשמאל גם יחד, ודומה שהוא ראוי לכך שנרחיב עליו כאן מעט יותר את הדיבור.

למעשה, מורכב השיר ברכו מקולאז' מתוך שירי אלטרמן, ובעיקר מן השורות מ"שירי עשרה אחים" שלו, הקשורות במחלת ("ולאות נכונה מתחרת"). אחרי הציטוט הראשון, ה"פרו מחלתתי" כל כך, שואל בעל הטור:

מי כתב את דברי הבלע? "המעש"? או שמא "חרות"?

ועונה מיד:

רק נתן אלטרמן ב"שמחת עניים" הוצאת "מחברות לספרות".

וכאן בא בית עוקצני ביותר, המכוון אל נתן א.:

כי מותר לפזם שיר ארוך או קצר על קרבות וקנאות ועל יום השלם, ואחר להפוך למשורר החצר של כת מתברגנת וכיס משתלם.

ושוב, תוך פראפראזה אירונית על השורות האלתרמניות המוכרות מתוך "שיר עשרה אחים":

ולכן — משורר, בדבר חכמים בשבח טורף ובחרם את צפונות עיקרו, רק שירך ילווה עקבי ככוכב הנוסע מעל לקרן.

כאן בא ציטוט בן כמה שורות מתוך שירו של אלטרמן, ובסופו:

נמלט הפייטן, רץ בפאת-השדה. לא אחר — רק שירו בו האבן ידה. ורץ לריק, וחרוז ידביק. והפך את פניו; והיכה על פניו. וצעק הבוגד: מי בשדה? וענה הלוחם: אני בשדה.

יש בידינו עדויות לכך שאלטרמן היה נוהג לעצור ליד הכרוזים המודבקים של ארגוני המחלת השונים, ולעייין בהם בתשומת לב, לא רק מפני שזה היה חלק מעבודתו כעיתונאי (ואכן, מדי פעם הגיב בטוריו על הנאמר בכרוזים הללו). לא פעם ראוהו גם מחייך בשעת הקריאה, או רוקע ברגלו, כהרגלו, לקצב השיר שבו עיין. כמה מידידיו חששו שייפגע למקרא השיר הזה ב"המעש", שכינהו "משורר החצר" והאשימו לא רק בשיקולי כדאיות כספית ("כת מתברגנת וכיס משתלם"), אלא גם בתמור מזה (וזכור שירו של אלטרמן "שני רעים יצאו לדרך? / מי מהם ישוב בוגד"). אך מתברר שתגובתו של אלטרמן למקרא השיר הזה היתה מפתיעה ושונה לחלוטין.

יונתן רטוש — גם הוא מחבר טס"מ בעתוני הימין, שהיה מידידי אלטרמן — סיפר בשעתו כי בעל "הטור השביעי" הביע בפניו בשיחת רעים בקפה "קנקן" את התפעלותו מן השיר שהופיע ב"המעש"; שיר שגילה, לדברי אלטרמן עצמו, לא רק בקיאות במכלול שירתו אלא גם בהנהגה, "לפני ולפנים". "השיר הזה חוצה את שירתו, וכתוב נהדר", ציטט רטוש באוזני ידידיו את דברי אלטרמן, שגילה סקרנות רבה לגבי זהותו של מחברו והפציר

ברטוש לגלות מיהו. רטוש הציע או לשלו הצעיר להפגיש עם אלטרמן, אך זה סירב. שנים רבות אחר כך יפרסם בעל השיר ב"המעש" מעל עמודי כתב העת "אלפיים" מסות העוסקות ב"שמחת עניים", ומצדיקות את התפעלותו של אלטרמן מחזות הראייה של בעליהן, שנשתקפה כבר בטס"מ המוקדם ההוא. גם במסות החריפות על ישעיהו ליבוביץ', שפירסם שלו ב"הארץ" וב"סימן קריאה" (גל' 19) שכמה משורותיהן על הסכנה שבמעשי טירור ופגיעה במנהיגים מצד יהודים חובשי כיפה סרוגה מקבלות כיום משמעות מצמררת — יש עדות לשיטתו העקבית והקולעת של מחברן בסאטירה ובביקורת הספרותית כאחת: הוא מכריח את המבוקר להסתכל במראה, להתייצב פנים אל פנים נוכח עצמו ולגלות את הקונפליקטים הקיימים בתוכו. וכך, בטס"מ הראשון שלו ב"המעש", הכתוב בסגנון אלטרמני ומורכב למעשה מקולאז' של דברי המשורר עצמו, ניסה שלו לחשוף את דעותיו האמיתיות, הפרו-מחלתיות, של אלטרמן כפי שמצאו ביטוי בשירתו הליירית, ולעמתן מול עמדתו ה"מגויסת", כפי שנשתקפה ב"טור הפובליציסטי" ב"דבר" (שגם בו הביע אלטרמן לעתים, כמו בשיר על התאבדות ברזני ופיינשטיין, עמדה אוהדת למעשי הגבורה של השניים שנימנו עם ארגוני "הפורשים").

מתברר, שזהותו של בעל הטור "המשורר ושירו" ב"המעש" סיקרנה לא רק את אלטרמן עצמו. כמה מוותיקי "הארץ" זוכרים שגרשום שוקן — המו"ל והעורך שחיפש כל השנים מחליף הולם לבעל "רגעים" שפרש ממנו — גילה עניין בשיר הזה וביקש שישלחו את מחברו אליו. שנים אחדות אחר כך הוזמן אמנם שלו להשתתף ב"הארץ", אך הפעם — במוסף לספרות.

מנחם שטרן, ההיסטוריון שנרצח לפני שנים אחדות בעמק המצלבה בירושלים על ידי מחבל פלשתיני בדרוכו לבית הספרים הלאומי, לא היה איש לח"י, אך היה מיווד עם מרכזי שלו, ואף אירח אותו באותה תקופה בדירתו הקטנה בתל אביב. יום אחד, בעוד השניים יושבים ולוגמים תה במטבח הדירה, נכנס לשם דייר המשנה, המתרגם חיים גליקשטיין, איש ה"הגנה", כשהוא מחזיק בידיו את כרוז "המעש" שבו נרפס השיר על אלטרמן, ואמר בהתרגשות: "אתם לא יכולים לתאר לעצמכם מה הייתי נותן, כדי לדעת מי כתב את זה!". מבלי לדעת שמחבר השיר יושב לפניו סיפר גליקשטיין בסדר גמור כי אחד מידידיו, איש שירות הידיעות (ש"י) של ה"הגנה", סיפר לו כי בשי" הועלתה הצעה לפתוח תיק נגד אלטרמן, כדי לבדוק אם הוא אינו מחבר השיר, מעין "סוכן כפול", הכותב גם ב"דבר" וגם ב"המעש". הסיבה לכך, לדעת מוסר הידיעה, היתה נעוצה בסגנונו של הטס"מ וכטיבו, שעלו בהרבה על רמתם של הטורים שהופיעו או בדרך כלל בעלוני המחלת, והעלו את החשד ש"רק אלטרמן מסוגל לכתוב שיר כזה".

קשה כמובן להאמין שאכן חשדו או ברצינות באלטרמן שהוא "מחלטר" גם ב"המעש", מה גם שבכד עצם המתמאה שבקולאז', כלל השיר גם כמה עקיצות אישיות ארסיות. נדמה שאפילו מתבר

בצד הפראפראזות על ז'בוטינסקי, מופיעות בטור של שלו גם כמה שורות, המזכירות גם את הכתיבה האלתרמנית:

ותחייך הילדה... ותען "אמן" תשלב את זרועה בידו. וישחקו הזקנים וימחאו כף אל כף ויריעו ארון והודו - ויושבת שוקטת עלמה בארמון... ותמו אויבים לכבודו.

גיליון "המעש" האחרון הופיע בספטמבר 1948 אחרי רצח הרון השוודי ברנדוט. רבים מאנשי לח"י נעצרו אז, כזכור, ונשלחו לכלא עכו. גם מרדכי שלו היה בין העצורים. לדבריו, קיבל אז הוראה מארגונו להימלט כדי להיפגש עם שאול אביגור ולנהל אתו משא ומתן על הפסקת הסכסוך, מסירת הנשק והפיכת לח"י לתנועה פוליטית בלבד. הפגישה לא יצאה לפועל. בטורו האחרון ב"המעש" — שנכתב בשעה שכבר ניהל יחד עם יהושע כהן את תעמולת הבחירות למפלגה החדשה (בניסיון שהצליח לחלץ כמה מראשיה מהכלא) — מצוי הד למאבק המפלגות השונות לקראת הבחירות לכנסת הראשונה. הפראפראזה הפעם קשורה לשירים החדשים שנשמעו אז בארץ, שירי חיים חפר והציובטרון:

הרות נושבת קרירה ואין לי זכות בחירה. בעכו נתנו לי דירה בכלא אפל, במאורה. אבל גם עד הנה מגיע הצנע כל מלחמות הבחירה.

הבתים הבאים עוקצים את פון-וייזל, איש האצ"ל: "פון-וייזל אינו מעלים / שעגב בזמנו על אנגלים. / אבל אם צריך הוא מוכן / לעגוב מעכשיו על טרומן"; את מיקוניס, (איש המפלגה הקומוניסטית, תוך איזכור חברית שכרת בשנת תרפ"ט עם המופתי), את משה שרתוק-שרת, איש מפא"י, שלברייטס "הציע / בסיסים ברפיח, / ואת המחותרת גידף" ומסיימם בבית של שבח עצמי ללח"י, שהיה היחיד שראה נכוחה את המציאות של "ההורה העולה והאימפריה השוקעת": "ראשון במחותרת / כמעט שנות-עשרת, / ממוין עד עיראק סוידאן" (רמז לרצח לורד מרין מזה, ולהשתתפות לוחמי לח"י בכוחות השריון של יצחק שדה בקרבות על משטרת עיראק סוידאן, מזה).

בתחילת אייר תש"ט יצא הגיליון הראשון של "סולם", גם הוא בעריכת ישראל אלדד. כבר בגיליון זה מופיע המדור "ויחד", ובו טס"מ מנוקד מאת "בן בלאדן", הוא מרדכי שלו. הטור הראשון, "בלי רשות", מבוסס על פראפראזה על שירו הידוע של אלכסנדר פן, שהיה מוכר לכל אנשי השמאל. השיר ביקר בחריפות את ההחלטה שלא להעניק פיצויים ללוחמי לח"י שנפצעו בפעולות המחותרת:

הוא היה אדם פשוט... ככה... קצת חסר-גמישות. הכל עשה בלי רשות.

אכל יומם — / בלי רשות. / אויר נשם — / בלי רשות. / טייל לו סתם — / בלי רשות. / בראש מורם / (בלי רשות). / ולמראה קלגס / (ברשות) / רתח דמו — / בלי רשות!

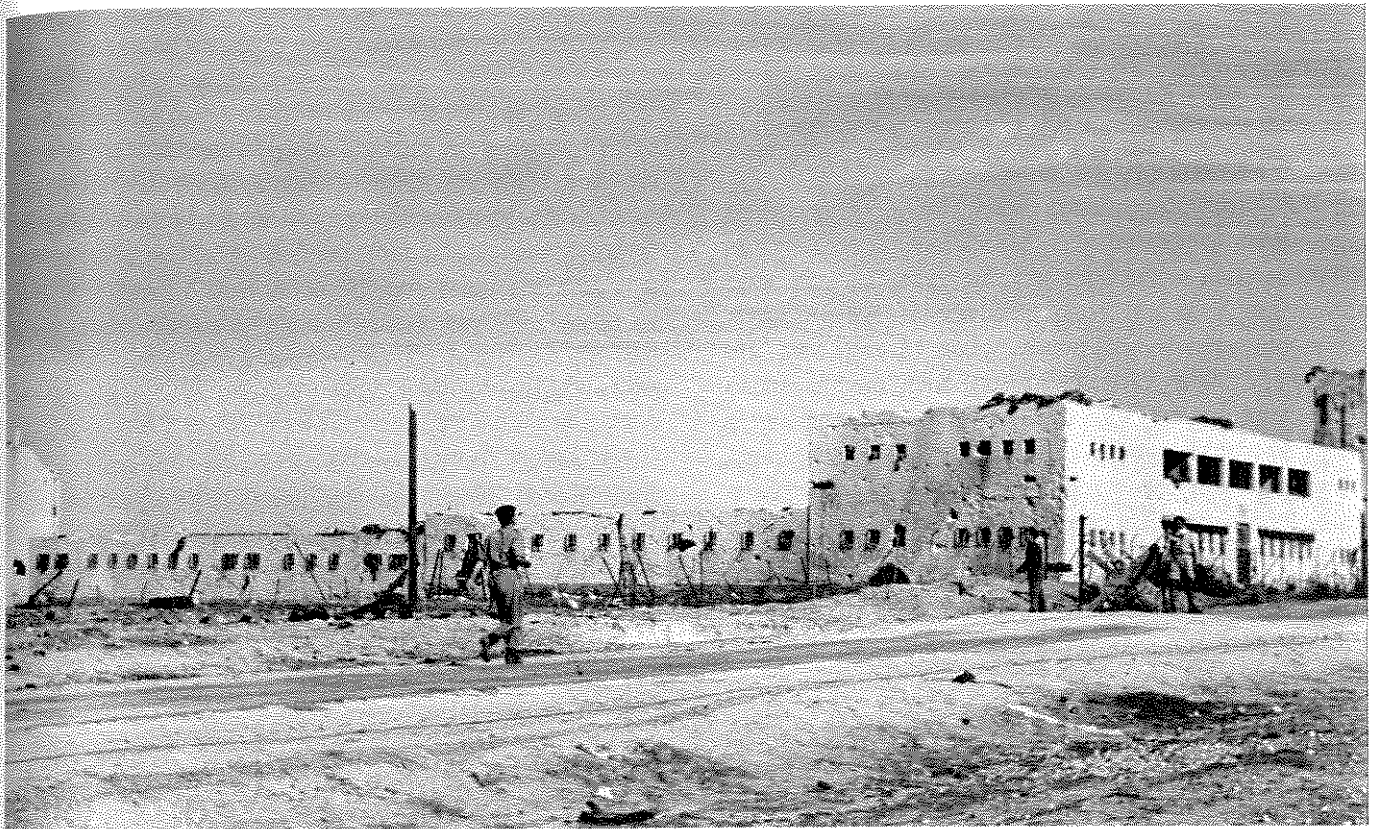
הטור, המודע לאורח חייו הצנוע של אלתרמן, מוכן להודות כיום כי הגזים בנקודה זו. אך יש לזכור גם את האווירה רוויית החשדות של הימים ההם. ברשימה הקודמת הזכרנו, למשל, את דברי נתן ילין-מור, מפקד לח"י (שהתחלק באותה תקופה עם ישראל אלדד ומרדכי שלו בכתיבה וקריינות לשידורי הרדיו של לח"י), על שיר שראה אז אור מעל עמודי "הארץ" בחתימת "זקן", ויחס לאלתרמן. לא הצלחתי עדיין לאתר טור זה, אבל גם אם הופיע ב"הארץ", קשה להניח שאלתרמן הוא מחברו. שהרי לשם מה היה עליו לחזור ולכתוב ב"הארץ", ממנו פרש, ועוד להסגיר את זהותו בעזרת שם עט ברור כל כך, בשעה שיכול היה לפרסם טור כזה באין מפריע במדורו ב"דבר". אם אכן הופיע טור כזה, קרוב לוודאי שנכתב בידי אדם אחר, שרצה ליצור את הרושם שאלתרמן הוא מחברו.

אגב, בשיחתנו הסתייג מרדכי שלו גם מן השורות שנכללו ברשימתי ב"קשר", לפיהן גילה אלתרמן אומץ לב לא קטן, כשהעז לפרסם טורים בוטים כנגד "הפורשים". לדבריו, לא פגעו מעולם ארגוני המחותרת אצ"ל ולח"י באדם על דעותיו, והפצצה שהתפוצצה בחצר ביתו של עקיבא אריה סימון, איש "ברית שלום", יחסה דווקא ל"הגנה". אני מצדי הצבעתי באותה שיחה על מה שכתבו שוב ושוב מתחילת שנות ה-30 אצ"ג (בעל ההמנון "לסיקריין"), אב"א אחימאיר (בעל "טורו של פאשיסטן"), י.ה. ייבין ואחרים נגד ה"פלביוסים" ונגד ארלוזורוב ואחרים; דברים, שמצאו להם במשך השנים מחקים לא מעטים.

"אנבל-לי" — ואחדות העבודה

שלו המשיך להחליף את ישראל שייב-אלדד גם בגיליונות הבאים של "המעש". בגיליון השני בכסלו תש"ח ראה אור שירו "דיאלקטיקה, או חליפת מכתבים", שעסק בשאלה: "מדוע לא נצטרפה מפלגת השומר הצעיר למרכז המודיעין הקומוניסטי בבלגרד". בגיליונות טבת הופיעו טורו "הוקוס פוקוס או הורה אנגלית" (ובו גם שימוש פארודיסטי בהורה האלתרמנית הידועה, "איזה פלא, איזה פלא"), והטור "ביעותי לילה", המביע חשש מפני הוויתור על הנגב. לאחר מכן חזר ישראל אלדד לכתוב את הטס"מ ושוב חזרו והופיעו טוריו של שלו: "על שלושה הסדרים... וארבעה" (על חיים וייצמן), ופארודיה על "אנבל-לי" לאדגר אלן פו (המוכר לקורא העברי בזכות תרגומו של ז'בוטינסקי), שעסקה גם היא באיחוד בין תנועת השומר הצעיר לאחדות העבודה (אגב, למחבר הפארודיה היו אז לא פחות מארבעה בני דודים ב"השומר הצעיר", ועל קרובי משפחתו נמנתה משפחת טבנקין מעין-חרוד):

זה היה לפני ולפני שנים בארץ מלכות ערלים. שם גרה ילדה, צעירה, נחמדה ושמה: התנועה לאחדות העבודה. ומכל אחיותיה היא לבדה שונאת עריצי הנוכלים. וברגש שם היה, ערמומי ומהיר, סמוך שולחן עריצים ונוכלים. צועה על ימין ופוזל לשמאל ושמו השומר הצעיר.

משטרת עיראק סוידאן שנכבשה עלידי חטיבה 8 ב-1948. בין לוחמיה היו אנשי לח"י, ומשום כך היא נזכרת בשירו האחרון של שלו ב"המעט"

כ"כוגד" ו"שמפניה", יש עניין מיוחד בקריאה מתודשת של השיר משנת תש"ט:

בערבות הנגב / מתכוסס הטל. / במלון ברודוס / ההסכם נחתם / ועל כוס שמפניה / מפזמים פזמון: / "שובינא, כריטיניה, / דרך החלון". ... אז צעד, רבי-חסד, / איש נמוך קומה, / ויאמר לכנסת: / "אל לך בדמעה. / אל תאמרי: "זו בובה". / זוהי ממלכה. / ואתם, חבריא, / שברנא במנוחה..." ממלכה האשימית! / שם לתפארה! / ולה הרהיבית / מירצה-שם (=אם ירצה השם) בירה... / עוד לפני שקמה / הוא לחץ ידה! / אם תרצו, חבריה, / אין זו בגידה...

אגב, בגיליון האחרון של "סולם" הופיע עוד שיר סאטירי בשם "כיסא שלישי", הפותח במלים: "את שכותבים עלי העתונים — / לא תמיד אקרא בתשומת לב". הפעם היה זה שיר מתורגם, מפרי עטו של המשורר הפולני אנטוני סלונימסקי, מבני משפחתו של חז"ס, מייסד ועורך "הצפירה". ראשי התיבות של שם המתרגם —

וכשמדינה הוקמה בינתיים והוא נשאר בלי שתי רגליים —
הוחלט שאין לו בה שום זכות / על כי גרש את הרשעות בלי
רשות! הוא היה אדם פשוט.

בגיליון הבא של "המעש" הופיע בטור זה השיר "פזמון חדש", ובו שימוש פארודיסטי בשיר פופולארי אחר מאתה תקופה, "בערבות הנגב" (קלצ'קין-כהרב). באותו גיליון הופיעה בחתימת "ש. מרדכי" גם רשימת ביקורת בפרוזה של שלו על מחזהו של יגאל מוסינזון, שנטל גם הוא את שמו מאותו פזמון. השיר עסק בהסכם רודוס, והמילים "איש נמוך קומה", שרמזו כמובן לבן גוריון, עורר שנים אחר כך את הסתייגותו של חיים באר, מוקירו של שלו, שביקר ברשימה ב"דבר השבוע" את העקיצה הבלתי הוגנת כלפי גובהו של ב.ג. שלו מבטל האשמה זו בחינה: "אני, שאיתי בלח"י היו גם יצחק שמיר וישראל אלדר, אלגלג על אנשים בשל קומת הנמוכה?".

כימינו, לאחר ביקורו החגיגי של מלך ירדן בתל אביב, הוויכוחים סביב ירושלים ועדות החקירה העוסקות גם בביטויים

להלן עוד כמה תוספות ותיקוני טעויות קטנים, לפני שניגש לביבליוגרפיה עצמה:

שלמה סנה, איש "למרחב" לשעבר, מעיר כי הפומונים של חיים חפר מתוך התוכנית האחרונה של הציזבוטרון ("בן דוד בקרייה", "הגנרל המקסיקני") וכן ה"כוכבים" הראשונים של חפר וכן אמוץ לא נדפסו בשנות ה-50 הראשונות ב"משא" שב"למרחב", כפי שציינתי, אלא בשבועון העצמאי "משא", שנתחבר ל"למרחב" רק עם ייסודו של עתון זה, ו"ילקוט הכוכבים" המכונס ניתן אז כשי לחותמי העתון החדש.

אהרן אמיר מעיר לגבי משה גיורא (אלימלך), אחד מבעלי הטס"מ ב"מעריב" בשנות ה-60, שהזכרנו כי היה בין בעלי הטס"מ הראשונים בביטאונים לחי"י: "הכרתיו כחמישים שנה, אף הדפסתו כמה פעמים ב'קשת' וב'אלף'. הוא היה מן הנוהגים אחר אוריאל שלח (י. רטוש) וה'כנענים' עוד משלהי שנות ה-30, אך לא הכרתיו מעולם כאיש לחי"י, שכתב בעתוני המתחרת. ונשמח לשמוע מהקוראים אם השם "אלימלך", שהוסיף לשמו, אינו קשור בכינוי מתחרתי כלשהו. כן הופיע ברשימה הקודמת בטעות שמו של יורם טהרלב כאחד מתורמי הטס"מ ל"הדרור" בשנת 1949, בשעה שהכוונה היתה, כמובן, לאביו, חיים.

ועתה — לביבליוגרפיה המובטחת של ה"טוראים", הם בעלי הטורים הסאטיריים והאקטואליים המחורזים. אין היא שלמה, כמובן, וכל תיקון יתקבל בברכה; אך נראה שדי בה כדי לכוון את הקוראים והחוקרים למקורות הדרושים. כשמדובר ב"טוראים" שפירסמו את טוריהם במשך שנים רבות באותו עתון עצמו — למשל, אלתרמן, חפר, מנוסי, גפן או סידון — הסתפקנו בציון שם העתון והשנים שבהן כתבו. הארכנו יותר בערכים הקשורים ב"רבי טוראים" — כלומר: כאלה שפירסמו טס"מ בעתונים רבים ושונים. וכדי להרחיב את התמונה, הוספנו לרשימה גם "טוראים" ראשונים ו"טוראים" כותבים, שכתובת טס"מ אינה מקצועם או עיסוקם העיקרי, אך מדי פעם פירסמו מעל עמודי העתונים טור או מכתב מחורז למערכת, העוסק בשאלות אקטואליות. מונוגרפיה מעודכנת של הטס"מ בעתונות העברית אמורה להופיע בהוצאת זמורה-ביתן בסוף שנה זו.

ש"א — מורכבים משמות המשפחה של שני האנשים שחברו יחד כדי לתרגמו: אליהו עמיקם (שתרגמו תרגום מילולי) ומרדכי שלו, שהלביש לו את הנוסח העברי המחורז והמנוקד.

מרדכי שלו עבד במערכת "סולם" במשך כשנה ומשהו, ושם פירסם גם את "ספרות המלחמה של ישראל" — אחת המסות החשובות הראשונות על ספרות מלחמת העצמאות (שזכתה כבר אז לשבחי יונתן רטוש ב"אלף", ומאוחר יותר להתייחסות רצינית של ברוך קורצווייל מזה ועמוס קינן מזה). בין השירים שהגיעו למערכת "סולם" היה שיר לאומי ומיסטי על אליהו הנביא, פרי עטו של נער בן שבע עשרה שגילה אהדה לחי"י, ושמו דן מירון. מרדכי שלו, שצייד בהרחבת שורת הכותבים לעתון, צידד בהדפסת השירים, אך ישראל אלדד, העורך, סירב. "לא כל אחד יכול עכשיו לכתוב ב'סולם'", אמר. יש הרומזים שגם ההיסטוריון יעקב שביט — שבין ספריו מצוי גם ספר על "עונת הציד" (ה"סוזן") — שלח כנעו שירים לעתון זה.

לגיליון ד' של "סולם" הכין "בן בלאדן" טס"מ נוסף שעסק בביקורם של כמה מפקידיה הגבוהים לשעבר של ממשלת פלשתינה-א"י במדינה החדשה, כשנה אחרי שעזבו את הארץ. ביניהם היה גם פקיד בכיר בשם הוגן. הטור לא ראה אור, אך מחברו זוכר עדיין בעל פה את שש שורותיו הראשונות:

חלפה שנה, ושוב חזרות הצפרים המוכרות. עמן חוזרים כאיש אחד פקידי ממשלת המנדט. הגה הולך פה מיסטר הוגן. פניו טובים. השמין כהוגן.

כן שמענו מפי מרדכי שלו תוספת מעניינת למאמרה של אילנה קדמי על העתון "מברק" בגיליון 3 של "קשר". מתברר שגם יונתן רטוש היה בין משתתפי העתון ושימש כעורך המדור הספרותי שלו. הוא זה שכלל במדור את שירו של "מ. ענר", הוא מרדכי שלו, ואף התיר לעצמו — כדרך העורכים הספרותיים מאז ומתמיד — לקצר שורות ובתים ("על כך אני דווקא מודה לו", מודה שלו כיום) ולעתים אף להוסיף משלו (כמו, למשל, המלים "הגירו דם", שלא היו במקור).

ביבליוגרפיה של הטס"מ

(טורים ספרותיים מחורזים)

דן אלמגור

(בסימן * צוינו בעלי טורים קבועים בפרוזה, המשלבים בהם לעתים גם טס"מ)

"אבו-אל-בנאת הירושלמי"

שם עט של יעקב רוטבליט.

"אגב"

שם עט של נתן אלתרמן.

אורבך, אורי

מפרסם מ-1994 טס"מ בלתי-מנוקדים ב"מעריב", וקורא מהם לעתים בקול ישראל. לדוגמה: 8.3.95.

"אורי"

שם עט של יעקב אורלנד.

אורלנד, יעקב

משורר, פזמונאי, מתרגם. חתן פרס ישראל. בין אמצע ספטמבר 1943 — כתשעה חודשים וחצי לאחר פרישת אלתרמן ל"דבר" — לסוף דצמבר אותה שנה פירסם מדי יום ו' ב"הארץ", בחתימת "אורי", תשעה טס"מ מנוקדים: "שיר השירים מודרני", 17.9.43; "ניגונו של רבי יוסי", 24.9.43; "כל נדרי איבר אללעס", 8.10.43; "מזל מחכה לגואל", 12.11.43; "חרב סטלינגרד", 15.12.43; "אהל שם", 24.12.43; "אורות ירושלים", 31.12.43. בימי מלחמת העצמאות פירסם טס"מ בחתימת "טוראי" ב"עתון המגן", שיצא בירושלים. פירסם שוב בקביעות טס"מ במדורו "שיר של יום", בעתון הערב "הדור", 1952. לדוגמה: "משא דמשק", 3.10.52; "הפצצה במשרד החוץ" (על דב שילנסקי, שניסה להטמין שם פצצה לאות מחאה נגד הסכם השילומים), 10.10.52; "קו הואדי", 17.10.52. בשנות ה-60 וה-70 פירסם למעלה ממאה טס"מ בשבועון "חיפה העובדת" וביניהם גם טורים שהוקדשו לסופרים גרשון שופמן, דוד פינסקי ואיציק מאנגער. כן פירסם — תחילה ב"מעריב" ואחר כך בספרים — מקאמות על ירושלים ועל נתן אלתרמן. לדוגמה: "פנת הנביאים", "מעריב" 15.5.75. ב-1979 פירסם גם מקאמה על העתונאי נחמן בן-עמי, במלאת שלושים לפטירתו: "מה השעה, נחמן?", שם, 20.4.79.

אביב, יקיר

שדרן רדיו. פירסם בשנים 1982-1983 מדי שבוע בשבועון הירושלמי "כל העיר" טור אקטואלי מחורז בלתי מנוקד. לדוגמה: "שמונה ימים שמפר נתן", 17.12.82; "בעזרת השן", 26.8.83.

אבידן, דוד

משורר. נפטר 1995. פירסם בתחילת שנות ה-90 מדי פעם חמשיר יומי אקטואלי ב"מעריב", וטס"מ בעתונים שונים.

אביחנן (ברגמן), הלל

פזמונאי. חבר "המטאטא". פירסם טס"מ בשבועון הסאטירי "עגל הזהב" (בעריכת אריה דיסנצ'יק), בין 25.5.39 ל-31.8.39. השתתף בשנים 1940-1946 בשבועונים ההומוריסטיים "סיכות" ו"עקרב" (היה בין עורכי "עקרב"), והעתון ההומוריסטי לפורים, "דלפונידע", 1945. כתב פזמונים ומערכונים אקטואליים ל"מטאטא" ולתוכנית הרדיו החודשית "המטאטא באולפן". פזמונו האקטואלי הקבוע, שהיה מתעדכן מדי חודש: "אי-אי זה לא טוב, צ'יק-צ'יק-בום-בום". טוריו ב"סיכות" ו"עקרב" נדפסו לרוב מול הטורים הפוליטיים יותר של "קין", הוא רפאל קלצ'קין.

אברמוביץ, אמנון*

עתונאי. פירסם מדי פעם טס"מ או מקאמה אקטואלית ב"חותם", המוסף השבועי של "על המשמר". לדוגמה: "בקשה", 2.6.77; "רומנסה", 13.1.78; "מצעד הפזמונים", 17.12.82, בימי מלחמת לבנון, כולל את הפארודיה על "רד אלינו, אירון", וכן שיר בשם "גיומאיל", מאת עמנואל גינזבורג מניו יורק, שצוטט מהשבועון "ישראל שלנו", בארצות הברית.

הסטיריקנים - איור של אברהם לבינסון לטורו של דן בן אמוץ ב"דבר השבוע"

אלדד־שייב, ישראל

מורה, פובליציסט ומתרגם. נפטר ב-1996. ערך את עתוני לח"י "המעש" ו"סולם" ופירסם בהם עשרות ט"מ בניקוד ובלא ניקוד, בתרוז ובלעדיו. טורו הידוע ביותר: "היום תאמצנו". בעל רוב טורי המדור "טור מול טור" ב"המעש" תש"ח-תש"ט. לעתים החליפו שם מרדכי שלו. גיליונות "המעש" ו"חזית הנוער" של לח"י נרפסו שוב בכריכה אחת בספר "לח"י: כתבים, סידרה ראשונה", תל אביב 1959. ושוב 1982. וראה שם, עמ' 815-816 ועוד.

"אלוף נון"

שם עט של נתן אלתרמן.

אלמגור, דן

פזמונאי ומתרגם. בעת שירותו הצבאי (1953-1956) פירסם בדו שבועון "במחנה גדנ"ע", מגיליון 10.10.53 ואילך, טור סאטירי מחורז קבוע בשם "טור דני טרדני". השם: בהשפעת טור הקריקטורות האמריקני Dennis the menace. דוגמאות: "ויוא אמריקנא" (על האמריקניזציה של הנוער), 4.5.54; "לקח הסכין" (עם הרצחו של הנער עמי רוזנברג בן ה-16 ברחובות), 28.10.55. "יש גואל לסנטה קלאוס" (על מסיבות ליל הסילווסטר), 16.12.55. בשנת 1955, עם הופעת עתון הסטודנטים "אבוקה" בביה"ס הגבוה למשפט ולכלכלה בתל אביב (העורך: יחזקאל פלומין), פירסם ט"מ בחתימת "דן המדינן" במדורו "דווקא-דפקא". לדוגמה: "הכרה עקרה או תת-הכרה" ו"אם תרצה אין זו אגודה", שם, פברואר 1955, ותגובה מחורזת של אברהם וולפנון, שם, "האינטרס מעל לכל".

אורן, אמיר*

עתונאי ב"דבר". כיום בעל טור ב"הארץ". פירסם לעתים במדורו גם ט"מ ופארוודיות. לדוגמה: "שיר אהבה בין דתית לשמאלני", שם, 4.11.88.

אורן (נדל), יצחק

סופר וסטיריקן. בהיותו ילד בחרבין שבסין פירסם שירים ב"דבר לילדים", 17.5.35. בשנים 1948-1949, בזמן המצור על ירושלים ולאחריו, פירסם בחתימת "ל. דני" (היפוך אותיות של "י. נדל") ט"מ, מלווים באיורי יוסי שטרן, ב"עתון המגן". לדוגמה: "דון קישוט בימין-משה", גל' א', 23.4.48; "נחשון", על ספינת מעפילים בשם זה שפרצה את ההסגר, 29.4.48.

משנת 1952 החל לפרסם מדי שבוע ט"מ ארוך בגיליונות השבת של "ידיעות אחרונות", בחתימת "ל. דני". לדוגמה: "חזירי-אדה", 10.7.53. טורו האחרון התפרסם שם ב-26.6.60. כינס מבחר טוריו בשנת העשור למדינה בספרו "עשור בחרוזים", 1958 (איורים: יוסי שטרן).

אחאי, יוסף

משורר ומחנך, איש קיבוץ. פירסם כמה ט"מ ב"הדור", 1955, בחתימת "י-אח". לדוגמה: "תביעה נגד הטבע", 4.11.55.

"איש יהודי"

בעל מדור של ט"מ בלת-מנוקד בעתון "הזמן", 1943 בכל יום ו'. לדוגמה: "שמאל ימין", 3.9.43; "חמש שנים ליובל המשמר האזרחי", 22.10.43. לא ידוע במי מדובר.

הסטיריקן - איור של יוסי שטרן

פזמונו "יום עוד יבוא", על היום שבו ישורר שלום בין ישראל לשכנותיה. וראה שם 11.3.65 ו-29.4.65.

אחרי שובו ארצה, ב-1968, כתב תוכניות לתיאטרון, לקברט ולטלוויזיה, ופירסם טס"מ כבמות שונות. לדוגמה: "אותה הגברת בשינוי אדרת", על האשה העבריה בעת החדשה, בירחון "את", דצמבר 1968. כתב שירים סאטיריים לתוכניות הקברט "איך אנחנו נראים", תל אביב, 1972, ולתוכניות הטלוויזיה הסאטיריות "היום, אתמול, לא הכל עובר". כמה מהם פורסמו ב"העולם הזה". לדוגמה: "הבנק של רחב הזונה", 26.1.72; "בהיאחזות הנחל בגניתית", 27.12.72.

במלחמת יום הכיפורים ולאחריה שירת כמה חדשים במרחב שלמה (מרשל) וערך שם עתון יומי משוכפל לחיילים בשם "שרביט המרשל", בו פירסם גם טס"מ.

ב-26.3.76 פירסם ב"הארץ" טס"מ במתכונת "מגש הכסף" לאלתרמן, ושמו "מגש הכסף, 1976". השיר נפסל קודם לכן על ידי עורכי שני עתוני הערב, שהסכימו להדפיסו מאוחר יותר (6.4.76) כמודעה בתשלום שמומנה על ידי "משפחות שכולות ממלחמת יום הכיפורים" וראה רשימה בסידרה זו בגיליון הקודם של "קשר" (מס' 18, עמ' 128).

ב-1988, במהלך האינתיפאדה, פירסם ב"העולם הזה" (10.12.88) את השיר שקרא בעצרת מחאה בכיכר מלכי ישראל ביום השנה הראשון לאינתיפאדה. השיר הבלתי מנוקד, שכלל גם איזכורים מביאליק, אלתרמן וזוהר, נקרא "אנחנו יורים גם בילדים". קטעים ממנו נתפרסמו בתרגום לאנגלית בג'ורנל פוסט, ב-13.1.89, ובעתונים האמריקניים "ניוודי לונג איילנד", 30.1.89; "מידל איסט רפורט", מרס-אפריל 1989; "דה פרוגרסיב", נובמבר 1989. תרגום לערבית נתפרסם בירחון "אלאוד", ינואר 1989. וראה תגובה מחורזת בעברית של שרה אפיק מעפרה ב"יתד נאמן", 14.12.88. ב-16.12.88 — שבוע אחרי קריאת השיר בכיכר ופירסומו ב"העולם הזה" — פירסם מחברו באותו יום עצמו טס"מ שונים על האינתיפאדה בחמישה עתונים: ב"הארץ", "על המשמר", "דבר" "העיר" ו"כל ירושלים".

מאותו שבוע החל לפרסם טס"מ בקביעות במוסף "חותם" של "על המשמר", במדורו "פעולה יזומה". כן נדפסו כמה שירים סאטיריים שלו במוסף הספרות של "ידיעות אחרונות". לדוגמה: "החילוני האחרון מאור כשדים", שיר על פני עמוד שלם. על צינור ההצגה "החילוני האחרון" בקאמרי, 12.12.86; "עלובי החיים", על האינתיפאדה, 12.3.89, וכן בשבועון "זו הדרך".

בשנים 1989-1992, החל מ-1.6.89, פירסם מספר פעמים בשבוע טס"מ קצרים במדורו "נורי אזהרה" בעמוד מאמרי המערכת של "דבר". לדוגמה: "העדש מתל-טיפשים" על ח"כ רפאל איתן, 20.6.89, ותגובתו המחורזת של הח"כ, ב-22.6.89.

בשנים 1993-1996 פירסם בירחון "הד החינוך" מדור קבוע של טס"מ בשם "סודר ומורה", ובו בעיקר שירים סאטיריים

עם שיחרורו מהצבא במאי 1956 פירסם במשך כחצי שנה טורים דומים, לרוב במדור "ממילונגו של דני טרדני", ברו שבועון הנוער העובד, "במעלה". דוגמאות: "ישראלה" (למדינה, ביום העצמאות השמיני), 15.4.56; "אל הצפורנוגרפיה", 15.6.56. החל מ-30.11.56 פירסם מדי יום ו' בעתון העולים "אומר" את פזמון השבוע, "או ש... או ש...", ששודר בקול ישראל בתוכנית "תיבת נוח". עם יסוד השבועון "מעריב לנוער" ביוני 1957 פירסם שם מדי שבוע במשך כשלוש שנים, ושוב בשנים 1967-1968 טור מתורו סטירי בשם "טור דני טרדני".

בשנים 1957-1959 השתתף כ"פזמונאי הסירה" בסידרת הרדיו הסאטירית "שלושה בסירה אחת". כמה משיריו, שהיו חריפים מדי מבחינה פוליטית, נפסלו או לשידור, ונתפרסמו בכתבי עת. לדוגמה: השירים על "טוביה התולב", על הפסקת העלייה מרומניה בשל הדלפות של חברי ממשלה. נדפסו בכתב העת "המשטר החדש", או "צפרידיין", על שאיפותיו הפוליטיות של משה דיין, שהשתחרר מהצבא. נדפס ב"אתגר" וב"פי האתון". השירים שהותרו לשידור — וביניהם הפארודיה "מרגש הכסף", בסגנון אלתרמן, על שר האוצר אשכול — נדפסו בשלושת הכרכים של "שלושה בסירה אחת". באותן שנים כתב פזמונים לתיאטרון הסאטירי "סמבטיון". אחד מהם, "מעשה בכומתה", על הטבח בכפר קאסם, נפסל להופעה. ראה דוד אלכסנדר, "ליצן החצר והשליט", תל אביב 1985, עמ' 213-214.

ב-11.5.57 נפתח הקברט הסאטירי "מועדון התיאטרון" בתל אביב, ושלוש שנים אחר כך אחיו החיפני. מן התוכניות הראשונות בשני המועדונים ועד ספטמבר 1963, מועד נסיעתו ללימודים בארצות הברית, כתב את רוב התוכניות הסאטיריות לשני המועדונים. רבים מהפזמונים הללו נתפרסמו בעתונים "העולם הזה", "אתגר", "המשטר החדש" ו"פי האתון".

בשנים 1961-1963 ואחר כך שוב ב-1967 פירסם בקביעות טור סאטירי מחורז בשם "דין דין" ברו שבועון הפוליטי "אתגר", בעריכת נתן ילין מור.

ב-23.3.60 החל לצאת באוניברסיטה העברית דו שבועון הסטודנטים "פי האתון" בעריכת יגאל עלים. שם פירסם מהגיליון הראשון, מדי שבועיים, מדור של טס"מ בשם "בראי עכ"ם". לדוגמה: "מעשה בסל", על מגילות ברכוכבא, 30.1.61; "דזיה וי", (על פרשת ד"ר סובלן, שגורש מהא"ץ לארצות הברית), 7.3.61; "חמשירי סטודנטים", 16.5.61; "בן צוויק לכביסה לא מזיק", על בחירתו של יצחק בן צבי החולה לכהונה שלישית כנשיא המדינה, 21.11.62; "דוד ודהגליית", על פגישת בן גוריון ודה גול, 6.3.63. כן פירסם מדי פעם מקאמות בעתונים אחרים. לדוגמה: "כורזים כחרוזים", מקאמה על ביקור בהיאחזות כורזים-אלמגור, "במתנה", 9.1.62.

בשנים 1963-1968 שהה באמריקה לצורכי לימודים. בגיליון הראשון של השבועון הסאטירי "ציפור הנפש", 26.2.65, נתפרסם

פארודיות על "מגש הכסף" בערך "אלמגור", ולהלן שיר בעקבות "אל תתנו להם רובים" בערך "רטוש". גם בכותרות העתונות העברית ניתן למצוא התייחסות לכותרות "אלתרמניות", בנוסח "אל תיתנו להם טילים" ועוד. השפעת טורי אלתרמן ניכרת בעיקר אצל אורלנד, אורן ("ל. דני"), אלמגור, גולדברג, גורי, גמזו, וולפנון, חפר, טהרלב, מנוסי, מרדכי שלו ונעמי שמר.

הטס"מ של אלתרמן נדונו כבר בהרחבה בספרים ומאמרים רבים. מבחר דוגמאות, בסדר כרונולוגי, פחות או יותר: ד. בן גוריון, ביומנו מיום 21.11.48 (על הטור "על זאת"), נתפרסם ב"דבר השבוע", 22.4.83; דב סדן, ראה ביבליוגרפיה של כתביו בעריכת יוסף גרון, ערך 1366, על "על זאת"; אברהם וולפנון, "אלתרמן כמשורר מדיני", "הפועל הצעיר", 5.5.70; דן לאור, עבודות מ"א ודוקטור על "שירי הטור השביעי"; מנחם דורמן, "בשער כינוס כתבי אלתרמן" ו"המשורר כשליח ציבור", "מבנים", אפריל 1972; א. כהן, "הערך השירי של 'הטור השביעי', 'מעריב', 27.10.72; דן לאור, "אלתרמן כמשורר פוליטי", מוסף הספרות של "ידיעות אחרונות", 19.3.76; טלילה בן זכאי, "הרחבות שורפים את תייהם כמליונרים פורנים", על ההצגה על פי טורי "רגעים", "מעריב", 8.9.77; משה דור, "ה'רגעים' והשנים של אלתרמן", שם, שם; שולמית אלוני, "למען טוהר המחנה", על "על זאת", "ידיעות אחרונות", 13.7.79; נעמי שמר, "מה נתן אלתרמן?", "מחברות לספרות, לחברה ולבקורת", 3.3.80; אלמוני, על הספר "העמדה הקדמית" ובו גם טס"מ, מוסף הספרים של "הארץ", 4.4.80; דן אלמגור, "אני רוצה רק להציץ", המוסף "שבעה ימים" של "ידיעות אחרונות", 30.1.81; דן לאור, "השופר והחרב" תל אביב, 1984, וספריו המאוחרים יותר על יומני אלתרמן ותגובותיו בימי מלחמת העולם השנייה; דן מירון, "תחילתו של אלתרמן כמשורר הציבור והעתון", "האם היה אלתרמן משורר פוליטי?", "הפנים בראי המגש" (על "מגש הכסף"), במוסף הספרות של "ידיעות אחרונות", 26.9.84, 5.10.84, 12.10.84, 19.10.84, וכן ב"הדואר" ובספרו "נוגע בדבר", תל אביב 1991, עמ' 128-65; אילנה קדמי, "מקומו ומשמעותו של 'הטור השביעי' ביצירתו של נתן אלתרמן", עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, 1984; שלום רוזנפלד, "חידת הסיידים", "מעריב", 1.3.85; עלי מוהר, "הטור השביעי והבעיה הערבית", "במחנה", 1986; מנחם דורמן, "אל לב הזמר", תל אביב 1987, "פרקי ביוגרפיה", תל אביב 1991 ועוד; חיים באר, "על זאת ובכל זאת", "דבר השבוע", 30.12.88, על "על זאת"; חנן חבר, "שבחי עמל ופולמוס פוליטי", בספר "הספרות העברית ותנועת העבודה" בעריכת פנחס גינוסר, באר שבע 1989, עמ' 116-157, ובספרו "פייטנים ובריונים", ירושלים 1994; נסים קלדרון, "מ'רגעים' אל 'הטור השביעי'" — דרכו של אלתרמן אל כתיבה פוליטית", בספר "הספרות העברית ותנועת העבודה" הנ"ל, עמ' 277-289; ב. מיכאל, "הרברכיך הולם שוב" על "הקלריקל הקטן", מוסף "הארץ", אפריל 1990 וראה תגובת מנחם בן בעתון

בענייני חינוך והוראה. מבחר פזמוניו וטוריו עומד להופיע במהלך שנת 1996 בהוצאת זמורה ביתן. כן חיבר את הערכים "פזמון" ו"מקאמה" המופיעים באנציקלופדיה העברית, כרך כ"ו, עמ' 714-715.

"אלף ואו"

שם עט של אברהם וולפנון.

אלתרמן, נתן

וארשה 1910, תל אביב 1970. בזמן לימודיו בצרפת (אגרונומיה) נתפרסמו שיריו הראשונים בשבועון "כתובים" שערך אברהם שלונסקי עם שובו ארצה ב-1933 עבר תקופה קצרה בעתון "דואר היום" ובשבועון חיפני, והחל לפרסם גם פזמונים ושירים בדו שבועון "כל-נוע", ובעתונים הומוריסטיים שיצאו בחנוכה ובפורים תרצ"ד, בשם העט "זכריה שלג". לדוגמה: "פזמון בנוגע לחנה'לה" ("חנה'לה התבלבלה") ו"בתייה באמבטיה". פירסם טס"מ ראשונים בחתימת "אלוף נון" בתוספת הערב של "דבר", מיום 20.7.34, מדי יומיים-שלושה. בסך הכל נתפרסמו שם 26 שירים. שבוע אחרי שהופיע טורו הראשון פירסם בירחון "טורים" את השיר "אל תתנו להם רובים". אחר כך החל לפרסם טס"מ ב"הארץ", במדורים "נקודת השקפה" ו"רגעים", בחתימת "אגב". עד 1.1.43 — מועד פירסום טורו האחרון ב"הארץ", לפני שעבר לפרסם את "הטור השביעי" ב"דבר" פירסם ב"הארץ" כשלוש מאות קטעים, שכונסו בידי מנחם דורמן בשני כרכים.

ב-5.2.43 — חודש אחרי הופעת הטור האחרון של "רגעים" ב"הארץ" — ראה אור ב"דבר" "הטור השביעי" הראשון, בטור השמאלי, השביעי, של עמוד ב'. מאז פירסם טס"מ כמעט מדי שבוע ב"דבר"; עד שעבר ב-7.4.67, חודשיים לפני מלחמת ששת הימים, ל"מעריב", שם פירסם רק רשימות בפרוזה, שכונסו בספרו "החוט המשולש". הטור האחרון שכתב ב"מעריב" היה "ההרבי החרש", ב-27.2.70, זמן קצר לפני מותו.

בשנת 1955, במלאת 60 שנה לידידו, זאב יוסיפון, קרא במסיבה בבית הקפה "כסית" שיר בסגנון המקאמה, "דברי ידידות ליוסיפון", שנדפס בעתון "אמנות הבמה" בעריכת בנימין תמוז, גל' 1, ינואר 1956. סגנון הפרוזה המחורזת של טור זה הוא שהשפיע כנראה, בעיקר על חיים חפר, שהחל לפרסם תשע שנים אחר כך בשבועון "ציפור הנפש" את המקאמות השבועיות שלו.

טורי אלתרמן יצאו לאור במספר כרכים, שהראשון שבהם ראה אור בעריכתו ב-1948. שירים רבים שלא כונסו בכרכים נדפסו ב"מחברות אלתרמן" ד', תל אביב 1986, ובכרך ה' של "הטור השביעי" שיצא אשתקד.

עשרות פארודיות נכתבו במשך השנים על טורי אלתרמן, פזמוניו ושיריו. כותב טורים אלה הקדיש לנושא זה פרק בספר על הפארודיה בשירה העברית, הנמצא עמו בכתובים. וראה לעיל, שתי

"בן בלאדן"

שם עט של מרדכי שלו.

בן-דניאל, אהוד

פירסם טס"מ בלתי-מנוקדים במוסף "חותם" של "על המשמר" בשנת 1980. לדוגמה: "פתאם הכל זו לימין", 21.3.80; "חיים משוגעים", 11.4.80.

בן-כנען, עוזי

סופר ילדים. פירסם מדי פעם טורים אקטואליים מחוזיים ביוזן "במחנה גדנ"ע", במדורו "פיזמר". לדוגמה: "שיר אשכבה לטרזן", אפריל 1984.

ברגמן, ה.

ראה אביחנן, הלל.

גולדברג, לאה

משוררת. כתבה במחצית השנייה של שנות ה-30 פזמונים סאטיריים לתיאטרון "המטאטא", וחרוזי-פירסום ל"תוצרת הארץ". פירסמה מדי שבוע בשנות ה-30 וה-40 בעמוד האחרון של השבועון "דבר לילדים" טורים קבועים בשם "אורי מורי", "אורי כדורי" ועוד, כליווי לאירוי של אריה נבון, ובהם לעתים נושאים אקטואליים.

גורביץ, עמיקם

קריין ומר"ל. בשנת 1953 פירסם בקביעות טס"מ בשם "טור שמאלי" בשבועון "שמאל" (בעריכת משה סנה), בחתימת "עגור". כן פירסם (בחתימת "עמיקם") כמה מקאמות אקטואליות בשבועון "ציפור הנפש". לדוגמה: "מה זה מה", 11.3.65.

גורדון, צבי

פירסם בשנות ה-30 וה-40 פזמונים וטס"מ בעתונים הומוריסטיים שונים, כ"חד גדיא", תרצ"ו, תש"ו.

גורי, חיים*

משורר ועתונאי, שפירסם מדי פעם במדוריו ב"למרחב" ו"דבר" גם טורים אקטואליים מחוזיים בחתימת "ח-גי", או "ח-גור". הטס"מ נדפסו בניקוד או ללא ניקוד. לדוגמה: "כדורסל", 22.6.79; "סוף העולם" ו"גשם גשם בוא", 23.11.79; "עצה", 28.12.79; "הכלב והשיירה", 4.1.80. כמה משיריו שפורסמו בטורים אלה נכללו בספרו "הספר המשוגע".

גיורא, מ. א.

פזמונאי ומתרגם. ב-1956 פירסם כמה טס"מ בגיליונות יום ו' של "מעריב". לדוגמה: 17.8.56.

תל אביב, 6.10.95; מנוחה גלבו, "אלתרמן והעתונות", "קשר", גל' 15, 1994, עמ' 71-65; מרדכי נאור, "מן העתון אל השיר", לנסיבות כתיבתו של השיר "מגש הכסף", שם, עמ' 77-72; דן אלמגור, רשימותיו על הטס"מ ב"קשר" גל' 18, 1995, וכן "בתייה באמבטיה" (על שני פזמונים שפירסם אלתרמן לפני שהחל בפירסום טוריו הקבועים), מוסף הספרות של "ידיעות אחרונות", 11.3.95; הנ"ל, "נתן המשורר — וכבשת הרש" (רשימת ביקורת על "הטור השביעי", כרך ה', המוסף "ספרים" של "הארץ", 19.7.95; יצחק לאור, רשימת ביקורת על הספר הנ"ל, מוסף הספרות של "הארץ", 7.7.95; מ. עוזיאל, "נתן היה אומר", "מעריב", 6.10.95. רשימה של כותב טורים אלה על אלתרמן בעל הפזמונים אמורה להופיע ב"מחברות אלתרמן", 1996.

אמיתי, מרדכי

משורר, עורך "משמר לילדים", צייר ומתרגם. איש קיבוץ שריד. נפטר ב-1993. פירסם מעין מקאמות אקטואליות שבועיות קצרות בפרוזה מחוזות ב"על המשמר", 1961-1965, במדור "פיוטו של שבוע" וכן בעתונות הקיבוצית.

"אטל"

שם עט של אברהם שלונסקי.

ב. מיכאל

סאטיריקן. ממחברי החומר לתוכנית הטלוויזיה "ניקוי ראש". בעל טורים סאטיריים בפרוזה ב"הארץ" (במדורו "כוסות רוח") וב"ידיעות אחרונות". מדי פעם פירסם גם טס"מ. לדוגמה: "המפלצת מלוך בלפור", מוסף השבת של "הארץ", 17.6.83; "פואזיה אלקטוראלית" (פארודיה על המנון הליכוד), 9.9.88.

בכר, אהרן*

עתונאי בעל טור של פיליטונים בפרוזה ב"ידיעות אחרונות". פירסם בו מדי פעם — בעיקר בתקופה שבה נעדר חיים חפר מהעתון, בעת ששימש כקונסול חרות בלוס אנג'לס — מקאמות סאטיריות אקטואליות. לדוגמה: "ברכת הדרך" (על צאת בגין לקהיר) 23.12.77; "אל משתחפי העצרת למען שלום בטוח", 14.4.78. כן פירסם במדורו "יריות באוויר" משירי רפאל איתן.

בן-אמוץ, דן*

הומוריסט. לעתים רחוקות פירסם בעתון "חדשות" גם קטע סאטירי שירי בלתי מחוזי. לדוגמה: "מה קורה" (על שמות הרחובות בערי הארץ); "ברחוב שארית הפליטה / משחקים תופסת. / בכיכר מורדי הגיטאות / משחקים קלאס" וכדומה, ו"חביעת פיצויים", שם, 27.4.87.

ב־25.1.62 החל לפרסם מדי יום ר' את טוריו ב"דבר", במדורו "על ספסל בשדרה". לדוגמה: "פואמה פדגוגית קטנה", 5.7.62; "שירוכין", על נישואי בן קיבוץ השומר הצעיר וכת טירת צבי, 14.12.62; "אין כמו יפו", 28.12.62; "כסילבסטר", 4.1.63; "סיפור הפרברים", 25.1.63. בשנת 1964 פירסם גם כשבועון "ציפור הנפש". לדוגמה: "במעריך אין כל חדש", 18.12.64.

מאוחר יותר פירסם מדי שבוע במוסף השבת של "מעריב" את המדור "לחכימא בגמיזא": טס"מ על פני עמוד שלם או מחצית העמוד.

ב־1968 הופיעו ספר סאטירות בתרזים, "זהירות – שביר!", עם קריקטורות של יעקב שילה, וספר בשם "כל הכבוד". בשנים 1977-1994 שהה באוסטרליה, בדרום אפריקה ובארצות הברית. פירסם שירים וטורים בפרוזה ב"הדואר", לעתים בחתימת "י. לשונאי".

בנימין גלאי – איור של מרסל ינקו

גלאי, בנימין*

משורר ומחזאי. נפטר 1995. במשך שנים בעל טור קבוע, "על קפה הפוך", ב"מעריב", בו פירסם מדי פעם גם קטעים מתורזים, מקאמות, תמשירים, פזמונים ושירים. לדוגמה: "שלושה שירי מצריים", שירים שכתב כחייל במדבר המערבי בשנים 1942 ו־1943, "מוגשים לאנשי ארץ ישראל השלמה בגבולות השירה שבלב וישראל של שלום בגבולותיה האפשריים", 13.4.79; "השקל המגמר", מקאמה לפורים, לא מנוקדת, 29.2.80. מבחר מטוריו כונס בספרו "על קפה הפוך", עין הוד 1960.

גמזו, יוסי

פזמונאי, משורר וחוקר ספרות. החל לפרסם טס"מ קבוע ב"השוק שבועון" ב"מחנה גנ"צ". לדוגמה: "הפוגנב", 1.1.58; "השוק הפרסי", 27.1.58 ועוד. מבחר הטורים הופיע בספרו "אתם נוער, אתם?", רמת גן 1959.

עם שחרורו מצה"ל, החל לפרסם טס"מ בימי ר' במדורו "מפיט ומחץ" ב"על המשמר". לדוגמה: "יש שכונות" (בעקבות אלתרמן) 31.10.59.

יוסי גמזו – איור של זאב

גפן, יהונתן*

משורר, פזמונאי, ומסוף שנות ה־60 בעל טור שבועי קבוע בפרוזה ב"מעריב". מדי פעם משלב גם טס"מ ותרגומי פזמונים בשם "הצד הרביעי של המטבע" בגיליונות סוף השבוע של "מעריב". טס"מ לדוגמה: "חלום גדול מאד", מוקדש לאצ"ג, שם 22.10.76; "זה התחיל משום דבר", 29.10.76; "בלוז סוף העולם, כתיבה ראשונה", 25.1.80; "לנהלל, לשנת השישים", 25.9.81; "לילה טוב צידון", תרגום-עבוד של השיר "גוד נייט, סייגון" של בילי ג'ואל; עמוד שלם, עם צילום מצידון, 26.11.82; "שיר פיצוץ לבית", 27.11.82; "הזמנה לרצח", (אחרי מות אמיל גרינצווייג), 31.3.84; וראה לאחורונה "תפילה לשלומי של סופרמן", 9.6.95 ו"שיר קשה", (אחרי רצח רבין), 24.11.95. כינס מבחר משיריו בכרכי "כל כתמי יהונתן גפן".

גרין, דוד

פירסם מדי פעם בשנת 1991 טס"מ במדורו "בסוגריים" ביומן הכלכלי "גלובס". לדוגמה: "על הסכין", 4.4.91.

דביר, עירא

מחזאי. פירסם מדי פעם בסוף שנות ה-80 טס"מ במדורו "חצץ" במוסף "חותם" של "על המשמר". לדוגמה: "שיר חלום" ו"לדוקרים בשוקים", 13.9.85.

דורון, פנחס

פירסם במשך כחמש שנים מדי יום ו' מקאמות אקטואליות במקומון "שחף", תיפה, וכינוס מבחר ממאות המקאמות הללו בספרו "חרוזים בתפוזות", חיפה 1979.

"דידי"

כיניו ושם העט של ידידה מנוסי.

"דן המדינן"

שם עט של דן אלמגור.

"דני טרדני"

שם עט של דן אלמגור.

דנקר, אמנון*

עתונאי ובעל טור ב"דבר", "חדשות" וכיום ב"הארץ". פירסם מדי פעם מקאמות וטורים מחורזים. לדוגמה: "מותר להם" (על מלחמת לבנון), "חדשות", 30.9.83; "ילדות קשה" (על יצחק מודעי), "דבר", 5.7.85; "אפילוג" (עמוד שלם מנוקד, עם איור במוסף ראש השנה של "חדשות", 8.9.91).

"דרדר"

שם עט של יוסף מילוא ואולי גם של הלל עומר (ע. הלל).

היילפרין, אוריאל

ראה יונתן רטוש.

המאירי, אביגדור

משורר, פזמונאי ומספר. החל לפרסם טס"מ בשנות ה-20, עת יסד את הבמה הסאטירית "הקומקום" ואת עתונו "המחר", שהמוטו בראשו היה: "חופש הדיבור אינו רשות, אלא חובה." תרגם טס"מ גם לשבועון הסאטירי "דחליל" (חיפה), בין 30.4.35 ל-26.2.36. פירסם טס"מ בשבועון הסאטירי "עגל הזהב", מאי-אוגוסט 1939. המשיך לפרסם טס"מ גם בשנות ה-40, בעיקר בעתונו, "המחר".

הפטמן, יוסף

עורך וכותב טס"מ. פירסם כמה טורים מחורזים בעתונות העברית עוד בווארשה באמצע שנות ה-20, למשל: שיר לכבוד פתיחת האוניברסיטה העברית, 1.4.25. היה בין עורכי "הצפירה". עלה ארצה ב-1932. עבד זמן מה ב"דואר היום" והיה לימים עורך העתון היומי "הבקר". כתב שם פיליטונים וטס"מ בחתימת "יוסיפון", ומדור בפרוזה בשם "בין הפרשיות", בו שיבץ לעתים טס"מ. מבחר טורים בפרוזה וחרוז הופיע בספרו "בפנים שוחקות". וראה אלמגור, "קשר" 17, 1995.

הרוסי, עמנואל

פזמונאי, מחזאי. השתתף בהצגות הלהקות הסאטיריות "הקומקום" ו"המטאטא", וכתב פזמונים ל"מטאטא". פירסם טס"מ בכתבי עת, לעתים בשמות עט שונים. כך, למשל, הטס"מ על ביקורו של חיים וייצמן בנהלל, "כבקרת רועה עדרו", "דואר היום", 1931 (וראה בהקדמה לכיבליוגרפיה זו) או הפזמון "תל אביב הפריזאית", "כל-נוע", 1932, גל' כ"ג. בחודשים מאי-אוגוסט 1939 פירסם טס"מ בשבועון הסאטירי "עגל הזהב". לדוגמה: "אתה בחרתנו", שיר סאטירי ארוך, בחתימת "עמנואל ה'", ב-1.6.39; "אידיאלים ומניות", 8.6.39. בשנות ה-50 שימש כדובר משרד הביטחון. פירסם גם חוברות וספרונים מחורזים לילדים.

וולפנזון, אברהם

מרצה למדע המדינה. בסוף שנות ה-40 כתב טס"מ בעתון הערב "הדור", בחתימת "אלף ואו". מדורו, "בצוננין", נתפרסם שם ממול ל"טור שמאל" של אורי סלע. לדוגמה: "הבוחר על פרשת דרכים", 25.1.49. טס"מ שכתב ב-1950 למדורו זה, ושמו "דמוקרטיה או סגירת 'אשמורת'", על סגירת כתב העת "אשמורת", בו השתתף, נפסל על ידי האחראי לעתון, זלמן אהרונוביץ-ארן, שאף כתב לו מכתב הסבר ארוך ב-30.8.50. הפרטים: מתוך מכתב אישי אלי מיום 8.8.94. בשנות ה-50 פירסם כמה טס"מ בעתון הסטודנטים "אבוקה" של בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה בתל אביב (בעריכת יחזקאל פלומין), בחתימת "אברהם ו".

וייל, עוזי

מספר וסטיריקן. ראה ספר סיפוריו, "ביום שבו ירו בראש הממשלה", תל אביב 1991. מפרסם בשנות ה-90 במדורו בעמוד האחרון של השבועון "העיר" גם שירים מתורגמים, שכמה מהם בעלי אופי סאטירי ואקטואלי.

וילפנד, יגאל*

עתונאי, בן קיבוץ. פירסם לעתים במדורו ב"על המשמר" וב"דף הירוק" טס"מ.

ורדי, זאב

איש קיבוץ, מורה וחוקר ספרות. פירסם במשך שנים בשבועון "בקיבוץ" פיליטונים ופזמונים מהווי הקיבוץ. כינס מבחר מתוכם בספריו "בקיבוץ", תל אביב 1955, "קיבוץ על הכוונת", תל אביב 1970, ו"רשום בשוליים (פזמוני דיומא)", חש"ד. בשער: "צורר הפזמונות המוגש בזה הוא לקט מתוך 250 גליונות 'בקיבוץ'".

זוסמן, עזרא

משורר ומבקר תיאטרון. פירסם מדי פעם טס"מ, ואף ביקורת תיאטרון בחרוזים.

"זיק"

שם עט. זהות הכותב אינה ידועה. פירסם בשנת 1956 ב"מעריב" טס"מ. לדוגמה: 10.8.56, 3.8.56, 30.6.56.

"זקן"

שם עט שיוחס לנתן אלתרמן.

"חג"ל", "חגור"

שמות עט של חיים גורי.

"ח"ט"

שם עט של יהודה קרני, "חרזן-טרזן".

"חנניה"

שם עט של חנניה רייכמן.

חפר, חיים

פזמונאי ומתרגם, חתן פרס ישראל. מחבר פזמוני הציזבורון במלחמת העצמאות, ולהקות צבאיות ואזרחיות רבות אחר כך. פירסם ב-1951 ותקופה קצרה ב-1953 מדי שבוע פזמונים בשבועון העצמאי "משא", חלקם מתוכניתו האזרחית של הציזבורון. לדוגמה: "הטור והעיקר: שוליה", 27.12.51; "ריוה וילה", 8.1.53; "התמונה ב'דבר השבוע' (לוי ופרץ), 22.1.53; "על אנשי פנפילוב", 19.2.53 ועוד. פירסם כמה טורים סאטיריים ב"מעריב" ב-1958. לדוגמה: "מרש הכנסת הרביעית", 19.9.58.

מפרסם מדי שבוע ב"ידיעות אחרונות" מאז 1964. החל לפרסם טס"מ בסגנון המקאמה בשבועון "ציפור הנפש", שהיה בין עורכיו. המקאמה הראשונה, "עוד פיצויים", 26.2.65, שפורסמה ללא ניקוד, ככל המקאמות באותו עתון, עסקה בבן גוריון. זה למעלה מ-30 שנה מפרסם ב"ידיעות אחרונות" מקאמות מנוקדות מדי יום ו'. הופעת המקאמה השבועית שלו נפסקה רק במשך תקופה בת כשנתיים, בה כיהן כקונסול תרבות בלוס אנג'לס. עם שובו ארצה,

ב-1978, נתחדש פירסום המקאמות השבועיות.

לעתים, בגליונות חג, השתרעה המקאמה על פני עמוד שלם. לדוגמה: "המאזן", ערב יום כיפור, 7.10.81; "בין הפרח והסלע", למוסף הטיוולים של סוכות, 21.9.83. הדפיס מדי פעם בטורו פזמון אקטואלי שלו, ופעם אף בצירוף תווי השיר. לדוגמה: "אמיל", לזכרו של אמיל גרינצווייג, שנרצח בעת הפגנת "שלום עכשיו" בירושלים. משנת 1995 מפרסם גם טור קצר לא מנוקד באמצע השבוע. לדוגמה: "תולעת יעקב", 21.6.95; "ההולכים ראשונה", 5.7.95.

אחר מלחמת ששת הימים הוציא קובץ עם מבחר מקאמות מתקופת המלחמה. בספטמבר 1978 הוציא קובץ שני של מקאמות "מחברות יום ששי".

מדי פעם מתפרסמות בעתונים (לא פעם גם כמודעה משולמת) מקאמות שכתב לפי הזמנה, עבור גופים שונים, ציבוריים ומסחריים. לדוגמה: "לאנשי התעש", פורסם בניקוד, כמודעה משולמת, "מעריב", 25.5.79; "לועידת מפ"ם", הוקרא בערב הפתיחה של ועידת מפ"ם, "על המשמר", ללא ניקוד, 4.1.80; "תודן", תודה לקואופרטיב "דן", "ידיעות אחרונות", 31.10.86; פירסם גם מקאמות על אישים, ליובלותיהם. לדוגמה: "יולאק, חיימקה" (לחיים לבקוב), "דבר", 23.5.86; טור על סטף ורטהיימר פורסם שוב כמודעה, "ידיעות אחרונות", 1.5.94.

"חרזן-טרזן"

שם עט של יהודה קרני.

טהרלב, חיים

חבר קיבוץ יגור. פירסם מדי פעם טס"מ בעתון הערב "הדור", 1949. לדוגמה: "אזרח ישראל" (על קבלת תעודת הזהות הישראלית), 11.2.49; "אליכם את הקול מי יוליך?", מוקדש לבני קיבוץ יגור וחבריו, שנפלו במלחמת העצמאות. כתב גם בעתון קיבוצו. אביו של הפזמונאי יורם טהרלב.

"טוראי"

שם עט של יעקב אורלנד.

טן-פי, יהושע

משורר. ערך את העתונים ההומוריסטיים "צלף", פורים ופסח תש"ת, בהם נתפרסמו טס"מ מאת אלתרמן (מ"הטור השביעי"), אביחן, המאירי ומפרי עטו. פירסם חמשירים סאטיריים בעתון "זו הארץ", ביטאון התנועה למען ארץ ישראל השלמה, נובמבר 1976. כונסו בספרו "נטיפים וזקיפים", תל אביב 1978.

אמיל

אמיל,

אני ממשיך ללכת.
בלילה ירישלמי קר,
גושא קמוך רסיסי מתכת
מעל ללב ובצנאר.

אמיל,

דרכנו לא נפסדת!
אני הולך, כי זה חפצי,
קדי שלא ידעך כוכב הצדק
מעל ראשך, מעל ארצי!

אמיל,

קל יום אחי הורגת
ידו של אח, אגרוף שגאה
ומול שני ללא הפסק שואגת
המשטמה וסכינה...

אמיל,

ובצאתי לדרך —
אתה אתי, חולם חלום
אלפי פרחים על ארץ נהדרת
של אהבה ושל שלום...

אבל, אמיל,

איני שונה אחר,
אמיל, אמיל,
איני יכול לעצור...
אני צריך, אני מקרח ללכת הלאה,
לצאת, אמיל,
לצאת מתוך הלילה!

לכן, אמיל,

איני שונה אחר,
לכן, אמיל,
איני יכול לעצור...
אני צריך, אני מקרח ללכת הלאה,
לצאת, אמיל,
לצאת מתוך הלילה!

הלחן: דפי קדישזון

The musical score consists of two staves. The top staff is the vocal line, and the bottom staff is the piano accompaniment. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The lyrics are written in Hebrew below the notes. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

טשרניחובסקי, שאול*

פירסם מדי פעם בשנות ה-30 וה-40 בשבועונים "העולם" ו"סיכות" גם שירים ופיליטונים סאטיריים, בחתימת "יעקב תם". לדוגמה: "משל ישן בחרוזים חדשים", "סיכות", 1943, גיליון י.

"י."

שם עט של יהודה קרני.

"יבי" (יהודה בן-יהודה, יהודיוף)

משורר. זה עשרות שנים מפרסם מדי יום ו' בעמוד ב' ב"הארץ" כמודעה בתשלום שירים ומכתמים בלתי מנוקדים, בליווי איורים של ידידיו. רבים מהם דנים באירועים אקטואליים ובדמויות של עתונאים. מפרסם מדי פעם קבצים של שיריו. וראה גם השיר הקצר "יבי", שפירסם לכבודו ובסגנונו חיים חפר במדורו, 5.5.95.

"יונתן"

שם עט של הלל אביחנן-ברגמן.

"יוסי אין-מוסי"

שם עט של י. גמזו.

"יוסי, מ."

שם עט של יוסף מ. מרגלית.

יצחק יצחק

פזמונאי, איש קבוצת יפעת. שירת בלהקת הבריגדה היהודית בימי מלחמת העולם השנייה. כתב אז פזמונים, שכונסו בספר "אלף לילה ולילה". בשנת 1952 פירסם כמה ט"מ בשבועון "דבר השבוע" וכדו שבועון "במעלה". הירבה לפרסם בביטאון קבוצתו ובעתונות הקיבוצית.

ישראלי, שמעון

שחקן, זמר. פירסם מקאמות אקטואליות במסוף הסאטירי של "דבר", "דבר אחר", ובמקומוני חיפה. לדוגמה: "עורך יקר" (שיר על הישראלי המכור לקריאת עתונים), "דבר אחר", 10.8.83.

כשר, אסא

פרופ' לפילוסופיה. כולל לעתים במדורו השבועי ב"מעריב" גם טורים אקטואליים בלתי-מחורזים, הבנויים כשיר. לדוגמה: "לשכוח את הרוצח" (אחרי רצח רבין), 22.11.95; "להתאבל על רבין. שבעים דרכים", 8.12.95.

"ל. דני"

שם עט של יצחק אורן.

לב, ר.

שם עט?

פירסם ט"מ בעתון היומי "המשקיף" מראשיתו, בסוף שנות ה-30. לרוב בעמוד ב', ללא ניקוד. לדוגמה: "מעשה נורא בלונדון", על ר' דוידל, בן-גוריון, ואגרונסקי, עורך ה"פלסטיין פוסט", שנסעו לוועידה בלונדון, 15.2.39; "העקידה", 24.2.39. אגב, בעתונים ההיתוליים שערך אברהם גורדון מופיעים קטעים בחתימת "בר, ברל", ואולי כאן חילוף אותיות של "ר. לב"?

לבנון, מרדכי

חיבר בשנות ה-80 יחד עם שמעון ישראלי תוכניות רוויו סאטיריות לתיאטרון חיפה, ופירסם ט"מ במקומוני חיפה.

היהו "הגננות א"י"

דוגמה לשיר של יבי ב"הארץ"

"ידןף"

שם עט של דידי מנוסי.

"יוראח"

שם עט של י. אחאי.

"יוד-חית"

שם עט של אלכסנדר פן.

להב, יוני*

סאטיריקן ומחזאי. פירסם מדי פעם ט"מ ב"דבר", 1988. לדוגמה: "השנין גימל", על השעיר לעזאזל הקבוע בכל "פשלה", 2.9.88; "ארץ סין", על הוויכוח על צנזורה למחזות, "דבר אחד", 17.12.86; ושם 12.7.89.

לוי, חנוך

סאטיריקן, מחזאי ובמאי. שירת בלהקה צבאית. עם שחרורו מצה"ל החל לפרסם ט"מ בעתון הסטודנטים "דרבן", 1966. לדוגמה: "בוא אלי, חיל נחמד". יוני 1966. פזמוני "מלכת האמבטיה" והצגותיו האחרות כונסו בספריו "הגיגולו מקונגו" ואחרים.

לוריא, קובי

פזמונאי ומוסיקאי. פירסם ב"1987 על המשמר" ט"מ, במדורו "תמונת מצב/מה שיש" לדוגמה: "מסעותי עם שילנסקי וגאולה", שיר המורכב כולו מחמשירים, 17.1.86; "איך זה להיות כובש", 16.11.87.

לזר, יעקב*

סאטיריקן, צייר, עורך. החל לפרסם ט"מ במדור "זו ארץ זו" ב"העולם הזה", 1974. לדוגמה: "אנחנו נבנה!", 6.2.74. בשנות ה-80 פירסם בטור "הראשישי" במוסף הסאטירי "חרקירי" ב"חותם", שהיה בין עורכיו. למשל: "שיר האדמה החרוכה", על לבנון, 23.4.82; ושם 11.3.85, 19.4.85, 14.3.86; "שיר מקומי" (בימי האינתיפאדה), 2.6.89. כינס מבחר טורים בספרו "אצבע משולשת", תל אביב 1975.

ליפשיץ, עודד

עתונאי. כלל מדי פעם במדורו השבועי במוסף "חותם" של "על המשמר" גם קטע אקטואלי מחורו. לדוגמה: "יצחק'לה שלי", על יצחק רבין. פארודיה על השיר "חיימ'קה שלי", 23.12.88; "שר בלי חיק", 25.8.89.

לפיד, יאיר*

עתונאי, מנחה תוכניות טלוויזיה, בתקופת שירותו הצבאי (1984-1985) היה מעורכי המוסף הסאטירי "פרה קדושה" בשבועון "במחנה", בו נתפרסמו במדור "חמשורר" פארודיות אקטואליות מחורוזות. לדוגמה: "פקיד מסמר / ניקח מהר", 7.11.84. מפרסם לעתים רחוקות קטעים מחורוזים במדורו השבועי "לא סופי" במוסף השבת של "מעריב". ראה 6.10.95, 24.11.95.

"מ. שם"

שם עט של מ. שטיינר.

מוהר, עלי

פזמונאי ועתונאי, בעל טור שבועי ב"העיר". בנו של הפזמונאי והמשורר יחיאל מוהר. משבץ לעתים במדורו "מהנעשה בעירנו" ב"העיר" גם קטעים מחורוזים. לדוגמה: "דברים מזוהים", 19.2.88. מבחר טוריו פורסם בספר "מהנעשה בעירנו".

מילוא (פסובסקי), יוסף

במאי, שהקן ומתרגם. כשעזב אתרמן את "הארץ" בתחילת ינואר 1943 ופנה ל"דבר", פירסם מילוא ב"הארץ" החל ב-22.1.43 מספר ט"מ, בחתימת "דרדר". לדוגמה: "מעשה בעכברה", 22.1.43; "צנע", 9.2.43.

מנוסי, דידי

פזמונאי, חמשיירי ומחבר ט"מ. אחרי מלחמת העצמאות ראה אור ספרו "חופשה בתשלום", ובו סיפורים מחורוזים שהופיעו ב"במעלה" ועוד. פירסם חמשירים סאטיריים במדורו "חמש אל החומש" ב"דבר", 1951-1952. 42 שנה אחר כך פירסם ב"דבר" שני חמשירים, כנגד סגירת העתון. 22.7.94.

מ-1.1.54 פירסם ט"מ בחתימת "דידי" בעתון היומי "זמנים". לדוגמה: "על המורה העברי", 8.1.54; פירסם מדי פעם חמשירים אקטואליים ואחרים, גם ב"העולם הזה". לדוגמה: 30.1.57, 27.9.73; כשבועון "רימון", 1956-1957. לדוגמה: "אי החמשירים", 23.1.56; "חמשירים לפורים", 13.3.57. פירסם מדי גיליון חמשי על סופר עברי בירחון הספרותי "מבואות", במדורו "לגבי דידי", עם איורים של יוסי שטרן (חמשירים על יגאל מוסנזון, נתן שחם, ועל עצמו).

ספרו "101 חמשירים" עם איורים של דוש יצא בינואר 1958. פירסם גם ב"ציפור הנפש". לדוגמה: "חוני המעגל", 18.3.65. כן פירסם ב"עכשיו". לדוגמה: "פיצול האישיות הרגולה", שם 1965. מפרסם ט"מ בכל יום ו' וטור קצר באמצע השבוע ב"ידיעות אחרונות" מאמצע שנות ה-60. מבחר מתוכו כונס בספר "המצב קשה, אבל לא רציני", תל אביב חש"ד. בשנת 1976 החל לפרסם שם גם מדור של חמשירים צבאיים בשם "מספר אישי". לדוגמה: 13.12.76. "שמח ומבדח", שני עמודים של חמשירים לפורים, 21.3.89.

פירסם חמשירים גם ב"קול ת"א", 2.6.83, 19.9.83. מקאמה פרי עטו, "סוכני נסיעות עושים סאפארי" (עמוד שלם, עם צילומים), פורסמה כמודעה, שם, 12.1.79. פזמון בשם "ישראל לובשת נקיין", שודר בטלוויזיה לקראת מבצע הנקיין הארצי, 5.2.88; "סימפוטניה", פזמון על תוכנית הטלוויזיה, 13.3.92. בשנת 1995 זכה בפרס אקו"ם למפעל חיים, על כתיבתו הסאטירית בעתונות.

"ממר, י."

שם עט של י"מ מרגלית.

הסאטירי "זו ארץ זו" ב"העולם הזה" ולתוכנית הטלוויזיה "ניקוי ראש". לדוגמה: "הצרצר והנמלה", נדפס שוב בקובץ "Zoo ארץ Zoo" בעריכת ב. מיכאל ואחרים, עמ' 34.

בשנים 1979-1982 בעל הטור הסאטירי "צד חובה" ב"דבר". לדוגמה: "אשה עבריה", פארודיה על יל"ג, 11.5.79; "הזמן פועל", 24.8.79; "חזון אחרית הימים", 5.10.79; "שיר ערש", 23.11.79; "שיר ילדים", על מלחמת לבנון, 9.7.82. בשנת 1983 בעל טור בשם "לעצטע מה יש" בשבועון "כותרת ראשית". לדוגמה: "שטחים הם לפעמים געגועים לוילה", 15.12.82.

משנת 1979, בעל מדור קבוע בפרוזה ובחרוז הנושא את שמו ב"מעריב" בכל יום ו', וגם בימי חול. לדוגמה: בימי האינתיפאדה: "קריאה נואשת", 19.1.88; "הצעד הראשון", 19.4.89; "יום זכויות האדם", "והילד הזה הוא אני", 3.2.89.

סלע, אורי

חמשיראי, מחבר טס"מ ומבקר ספרים. נפטר 1994. בחודשים ינואר-אפריל 1949 בעל טס"מ קבוע בשם "טור שמאל", שנדפס בימי ו' בעתון הערב "הדור". לדוגמה: "מעשה בתינוק ובגברת", על הכרת בריטניה בישראל, 28.1.49; "הישיבה הראשונה (של האסיפה המכוננת)", 18.2.49; "מפ"ם על פרשת דרכים", 25.3.49; "רקלמה", 1.4.49.

בשנות ה-50 היה מעורכי המדור הסאטירי "לילי גלילי" ב"העולם הזה" ופירסם שם — וגם בעתון ההומוריסטי החד פעמי "פילפל" שהוציא ב-1957 — מחמשיריו ושיריו. בתקופת עריכתו את המדור נתפרסמו שם גם חמשירים רבים. למשל, 19.2.56; תחרות להשלמת חמשיר, 19.3.58; חמשירים על רופאים ששלחו הקוראים ו"השיר הגס ביותר בעולם", 21.5.58.

בשנים 1976-1978 היה בעל טס"מ קבוע ב"מעריב", בו פירסם מקאמות, חמשירים ומשלים אקטואליים. לדוגמה: "על המפלגות החדשות", 8.12.76; מדור יומי קבוע בשם "חמשירו של יום"; "על חטא", מקאמה ארוכה ליום הכיפורים בנוסח "אשמנו בגדנו", 13.10.78; "מהפך", מקאמה אקטואלית מנוקדת על פני עמוד שלם, עם איור של זאב, 11.1.80; "מעשה שטן", 14.3.80; "הבורר", 28.3.80.

"עוזי ושות'"

שם מדור סאטירי ב"הארץ", בו כתבו בעיקר בנימין תמוז ועמוס קינן.

עוזיאל, מאיר*

מפרסם לעתים רחוקות במדורו "שיפודים" ב"מעריב" גם חרוזים ומעין מקאמה. לדוגמה: "כרטיס עבודה", 12.1.79. וראה "מותר לבגוד, לא צריך לעשות עניין", על טורי דן אלמגור, 3.1.92. ותשובת אלמגור, "כשהבוגדים היו ראשונים לצ"ן", 12.1.92.

מנור, אהוד

פזמונאי, מתרגם ושרר רדיו וטלוויזיה. משנת 1986 פירסם בגיליונות יום ו' של "דבר" טור בשם "שישי-אישי", ובו פזמונים, שחלקם אקטואליים. לדוגמה: "ללא מגע", 3.1.86; "שתי אפשרויות", 24.1.86; "משהו טוב חייב לקרות", 2.10.87.

"מר חשוך"

שם עט של יונתן רטוש.

מרגלית, יוסי מ.

איש מושב. פירסם בחתימת "ממר" שיר אקטואלי, "רפיח", בשבועון "עקרב", 14.11.46. פירסם בקביעות בשנות ה-50 בדר שבועון "במעלה" שירים וסיפורים לנוער בחרוזים, וביניהם גם על נושאים אקטואליים, בחתימת "מ. יוסי", ו"ממר". לדוגמה: "מעשה בקופסה של צבע", פורים תשט"ז; "ושמחת בחגך", 13.5.56. פירסם כמה טס"מ ב"מעריב" בשנות ה-60.

"מרין"

שם עט.

פירסם מדי שבוע ב"עקרב" פזמון שבועי אקטואלי. לדוגמה: גיליון 35, 1946.

ניב, קובי*

סאטיריקן. פירסם מדי פעם במדורו ב"דבר" ובמדורו "עוכר ישראל" במוסף "חותם" של "על המשמר" גם טס"מ. לדוגמה: "דמעות יחמור", אחרי השריפה ביערות הכרמל, 29.9.89. וכן 13.7.90.

ניצן, גבי*

בעל מדור בעתון "ירושלים". מדי פעם פירסם בו טס"מ. לדוגמה: "חוק זה לא צחוק", על החינוך, 17.5.89.

"נתן, א."

שם עט של נתן אלתרמן.

סבר (סברדליק), מרדכי*

מעורכי "משמר לילדים". פירסם שם ב-1946 תרגום של כמה מחמשירי אדוארד ליר, סידרת פזמונים בשם "במת הפלא" (בעקבות לאה גולדברג), וכן מדור אקטואלי בעיקר בפרוזה בשם "דן ודינה על ענייני המדינה". לדוגמה: "העוצר הגדול", 5.2.47.

סידון, אפרים

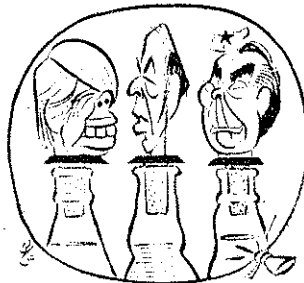
סאטיריקן, מחזאי ומחבר ספרי ילדים. כתב רוב הפזמונים למדור

לקט של חמשירים לפורים מאת אורי סלע ב"מעריב"

23.3.78

אורי סלע מחשירי שושן הבירה

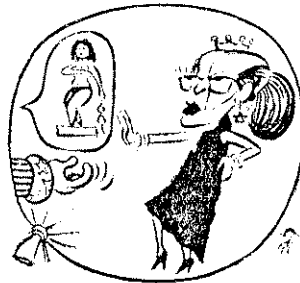
אָסתר לא צריכה לעבוד.
הסתדרה פתים טוב מאד.
כל היום — פקטויקים,
פהיקים, תמרוקים.
בזכות קָה? — בַּהַרְגָה לִי קָה דוד.

בְּאַרְמוֹן לִשְׁבַּ מַלְכֵה רַב־הַדָּר.
בְּשׁוֹכְנוֹס שְׁר־מִשְׁקִים אֶל הַחֲדָר.
וְשָׂאל: „מָה פּוֹמִין?
וְדַקָּה? קוֹנִיאַק? אוֹ אִין?”
הוּא עָנָה: „לֹא קוֹבֵעַ הַסְדָּרִי”

★

בְּרָדְכִי, עֲמוֹנָי רוֹזֶה־רֶשֶׁע,
לְמַמְלַכְתְּ הַבִּיא פְּדוּת וְנִשְׁע
כִּי חָסַר וְחָשִׁי

★

אֵת אוֹתוֹ הַשְּׁתִּיז הַעֲלִיז
אֲזוֹ הַצְּלִיחָה אֲשֶׁמוֹ לְהַרְגִּיל,

אֵת אוֹתָם שׁוֹמְרֵי־סֵפֶר
לְשֶׁהוּי מְרָאשֵׁי אַרְגָּנוֹ־פֶּשֶׁע.

★

כִּי בְּנִשְׁף פּוֹרִים
לְצִנִּי הַגְּבָרִים
לֹא הַסְּמִימָה לְצֹאת בְּסִטְרֵי־פִטִּיז

★

אִיהַ הַצְּלִיחָה אָסְתֵר הַנְּחֻמָּת
לְהַצִּיל אֵת הָעַם בְּמוֹקְדָתָה
זֶה הוּא לְשֶׁתֵּלֵק הַעֲדוּפָה
וּמֵאִיס לֹא הַדְּלִיפָה.

★

יָצָא אוֹתוֹ מַלְכֵה רַב־אִפִּי
לְחַפְּשֵׁי לֹו אֲשֶׁה לְלֹא־דִפִּי
הוּא בְּחֹן עֲלָמוֹת
בְּכָל שָׁבַע חֲכָמוֹת,
אֵה בְּסוֹף הוּא בְּחַר מְלַפְת־יִפִּי.

כְּפָתוּב: „לֹו אָסְתֵר מַגְדָּלִישׁ”

ירוק בעיניים
הקיבוץ בעיני ההומור

אסף וערך: רוביק רוזנטל
איורים: מושיק לין

טוב, 3.4.85, וכן 1.5.85, 29.5.85, 26.6.85

פן, אלכסנדר

משורר. פירסם בשם עט טס"מ ב"דבר" כבר ב-1933, שנה לפני שהחל להתרמן לפרסם את הטור שלו, במדור "תנו רבנן". בשנים 1948-1953 וכן 1963-1966 פירסם מדי פעם טס"מ ביומון "קול העם", בתחומת "יוד-חית". לדברי ד"ר חגית הלפרין מאוניברסיטת תל אביב, היו אלה ראשי תיבות הומוריסטיים של "יישר חוץ". לדוגמה: "הסכם-עצמי-לדעת", 12.3.48; "הדרך השנייה", 18.6.48; "מכירה פומבית", 4.2.49; "הלחם העגול", 16.4.49; "שמחה שחורה", 1.3.63; "אור אדום", 11.6.65; "נר אזהרה"; עשר שנים לטבח כפר קאסם, 4.11.66, וראה בספריו "לאורך הדרך", תל אביב 1956, בעריכת מ. הרסגור, בעיקר במבוא, עמ' 46-47; 403-404, 411-413; ובספרו "לילות בלי גג", תל אביב 1985; חגית הלפרין, בספרה "שלכת כוכבים", תל אביב 1989; חנן חבר, בספרו "פייטנים ובריונים", ירושלים 1994.

"עמנואל, ה."

שם עט של עמנואל הרוסי.

"עקרבון"

שם עט של הלל אביחנן.

פז, אלכס ולופו, בנצי

עורכי המדור הסאטירי "העולם הבא", ב"העולם הזה" 1985 (יורש המדור "זו ארץ זו"). במדור התפרסמה הפארודיה "כשתהיה רוטציה תהי-היחיה", שיר שנכתב, כביכול, בידי שמעון פרס. גיליון 49, 1985.

פינקוביץ, רוני

מתזאי, במאי ושחקן. מעורכי המדור הסאטירי "פרה קדושה" בשבועון "במחנה", 1985, בו נתפרסמו טס"מ. לדוגמה: "ביצים זה

דידי מבוסי

המַצָּב

חָמוֹר

אֶבֶל

לֹא רְצִינִי

שניים מהספרים הכוללים טס"מ שפורסמו בעתונות: ספרו של דידי מנוסי והספר הקיבוצי בעריכת רוביק רוזנטל

פרדיס, יהודה*

עורך מדור חידונים ושעשועונים ב"מעריב לנוער". לעתים שיבץ בו חמשירים. וראה רשימתו, "מי יודע? מי מכיר? / איך נולד חמשיר?", 13.3.84. פירסם גם שיר בשם "אורחים", בנוסת אוגדן נאש האמריקאי, ב"העולם הזה", 13.3.57, ובעתון ההומוריסטי "פלפל", 1958.

פרימור, תמר

עתונאית. פירסמה טס"מ במדורה הקבוע והמנוקד, "משירי מזג האויר", בשבועון "זו הארץ", 1978-1979. לדוגמה: 5.5.78, 19.5.78.

פרסקי, דניאל

פיליטוניסט עברי שחי בארצות הברית. פירסם שירים ופארודיות מחורזות בעתונים ההיתוליים בארץ משנות ה-20 ואילך, בחתימת "ד"פ", "דניאל פ." וכן פירסם בעתונים ההיתוליים לפסח, "חד גדיא", "תש"ט-תשי"א, תש"ט"ו.

צביאלי, ש.

ערך בשנות ה-30 עד ה-50 עשרות עתונים הומוריסטיים חד פעמיים לחנוכה, פורים, פסח, ל"ג בעומר, שבועות ולאירועים מיוחדים, בהם נתפרסמו טס"מ, פזמונים ופארודיות של אחרים, כצבי גורדון, אפרים דוידון, דניאל פרסקי ועוד, וכן בעילום שם המחבר. לדוגמה: פזמונים בחוברת "עוזר דלים", סוכות ת"ש; פארודיות על פזמוני הצ'יבטרון מאת חיים חפר: "מוטי מוטי", בחוברת "חד גדיא" פסח תשי"א-1950; "היו זמנים", פסח תשי"א-1951; פרודיה על הפזמון "שובי אלי", פסח תשי"ד-1954, ועוד.

"קובי, ש."

שם עט של יעקב שרת.

"ק"י"

שם עט של יהודה קרני.

קינן, עמוס

סופר, סאטיריקן, צייר ועתונאי. החל לפרסם סאטירות במדור "עוזי ושות'" ב"הארץ" בתחילת שנות ה-50, בעקבות בנימין תמו. כמה מהטורים מחורזים. מבחר כונס בספר "בשוטים ובעקרבנים", תל אביב 1953. באמצע שנות ה-60 היה בין עורכי "ציפור הנפש", ופירסם שם כמה מפזמוניו הסאטיריים. במדורו השבועי ב"ידיעות אחרונות" פירסם מדי פעם תרגומים של שירים ופזמונים. לדוגמה: "הם באו בלילה" (על פי פיל אוקס האמריקני), 30.8.68; ואת שירו של מחמוד דרוויש, "העוברים בדיבור העובר" (בתרגום סיהאם דאוד), עם תגובתו, 25.3.88.

"קין"

שם עט של רפאל קלצ'קין.

קיפניס, לוי

סופר ילדים, חתן פרס ישראל. נפטר 1994. זקן מחברי הטס"מ בארץ. בהיותו כבן תשעים החל לפרסם גם טס"מ ומקאמות סאטיריות במוסף "דבר אחר" של "דבר". לדוגמה: "זיחלום — והנה...", "בגלל מלה אחת — שב"כ", על התנינות לאנשי השב"כ. תודתי לדני קרמן על משלוח הטורים הללו.

קלינסקי, איתן

מחנך. איש קיבוץ. בתקופת האינתיפאדה פירסם כמעט מדי שבוע שיר אקטואלי מנוקד במוסף "חותם" של "על המשמר". לדוגמה: "אני פוחד מהכיבוש", 10.3.88; "משה ומחמוד", 23.12.88; "חכם וטיפש", 6.1.89. כינס את השירים בספרו "מורה ללשון עברית".

קלצ'קין, רפאל

שחקן ופזמונאי. בסוף שנות ה-30 פירסם טס"מ, בחתימת "קין", בשבועונים ועתונים הומוריסטיים שונים, כ"תשע בערב" ו"עגל הזהב". בשנות ה-40 כתב בשבועונים ההומוריסטיים "סיכות" ו"עקרב", ובעתון הפורימי "צבר". לדוגמה: "דו שיח אהבה לאביב" (בחתימת ר. קלצ'קין), "צבר", 1941. בעל המדור "בתפקיד הפוך" ב"העולם הזה", 1947, ראה לדוגמה 27.11.47. מבחר פזמוניו נערך על ידי מיכאל אוהד ויצא כספר, אך הטס"מ אינם מופיעים שם.

קרני, יהודה

משורר. עלה ארצה ב-1924. החל לפרסם טס"מ בימי ר' בעתון "הארץ" במדורים "עניינים" ו"חרוזים של יום" מאפריל 1933, לרוב בעמוד 2 למעלה, בחתימת "י.", או "ק"י". לדוגמה: "עניינים", 8.7.38; "השפם והתלתל", 18.10.39, ועוד. וראה ספריו "בשערין, מולדת", תל אביב 1935, עמ' קע"ה ואילך, "שירים מתוך יומן ומזמורים", ושלושת כרכי שיריו, בעריכת דן מירון, המבוא וכרך ג', עמ' 256-257 ועוד. וראה עידו בסוק, "הערות ל'חרוזים של יום'", שם עמ' 269-297.

רוזנטל, רוביק*

עתונאי. ערך את האנתולוגיה "ירוק בעיניים", תל אביב 1979, ובה מבחר פזמונים וטס"מ מן העתונות הקיבוצית: "אגרת", "בקיבוץ", "השבוע בקיבוץ הארצי", "עמודים" ועלוני הקיבוצים. וראה גם מרדכי אמיתי וזאב ורדי.

רוזנפלד, שלום*

עורך, בעל טור קבוע, "אצלנו" ב"מעריב". מפרסם לעתים רחוקות

שיזף, צור*

מספר ומחבר ספרי מסעות. ערך את המדור הסאטירי "סחר" בעתון "שתיל", 1986, בו נתפרסמו מדי פעם טס"מ. לדוגמה: "מעשה ברב פרץ, מעשה ברב פרס, מעשה גם ברוח הקודש", ינואר 1986.

"שין קובי"

שם עט של יעקב שרת.

שלן, מאיר

סופר וסאטיריקן. פירסם בשנת 1979 במדורו "שיחות ירושלים" בירחון "מוניטין" מקאמות ברוח ספרות החשק, המכילות גם עקיצות סאטיריות אקטואליות. לדוגמה: "על משקלים ומשגלים", מרס 1979; "המרצה שיצא מן השק", אוגוסט 1979. כינס את המקאמות בספרו "משכב לצים".

שלן, מרדכי

ראה עליו בהקדמה לכיבליוגרפיה זו.

שלונסקי, אברהם

משורר. פירסם בשנות ה-20 פזמונים, פארודיות וטס"מ בעתונים שערך, "כתובים" ו"טורים". בחתימת "אשל" ועוד. בשנת 1943 פירסם מדי שבוע ב"הארץ", אחרי שנתן אלתרמן עבר ל"דבר", מדור קבוע בשם "דגש קל", בחתימת "אשל", ובו הביא מדי שבוע בעיקר תרגום של שירים מידיש ומרוסית, הקשורים במלחמת העולם. ראה גיליונות יום ו' ב"הארץ", ינואר-מאי 1943.

שמואלי, יצחק

פירסם מדי פעם בסוף שנות ה-70 בעתונות היומית מקאמות פוליטיות ארוכות בלתי מנוקדות בתשלום, כמודעות. לדוגמה: "אגרת מאת שטועים-נאמנים אל ראש ממשלת ישראל מ. בגין", "הארץ", 8.9.78.

שמוש, אמנון

סופר. חבר קיבוץ מעין ברוך. כתב מדי פעם מקאמות פוליטיות אקטואליות, וכינס מבחר מהן בספרו "עלי הגיון בכינור", 1984.

שמעוני (שמעונוביץ'), דוד

משורר, פירסם משלים אקטואליים וטס"מ בכתיבי עת שונים, החל מ"במעלה" 1931. כינס מבחר ממשליו בספרו "משלי הביכור", תל אביב 1946. פירסם משלים וטס"מ ב"דבר השבוע" בתחילת שנות ה-50. לדוגמה: "קונרס" (סאטירה), 2.4.53.

גם קטע קצר בחרוזים. לדוגמה: "העיצומים בבל"ל / והתסיסה במפד"ל", 28.9.79.

זוטבליט, יעקב

פזמונאי וסאטיריקן. פירסם טס"מ פוליטיים ופזמונים בעתונים שונים. במוסף הספרות של "הארץ": "בנימין זאב" (פזמון), 30.4.71; "קפה טורקי" (פזמון), 9.4.71. חזר לכתוב ב"הארץ" ב-1979.

פירסם ב-1979 בגיליונות הראשונים של הירחון "מוניטין", במדורו "בגוף ראשון" (לדוגמה: "באתי אליך" ו"געגועים למלכות מס' 1"). בשנת 1985 פירסם טס"מ במוסף "דבר אחר" של "דבר", בחתימת "אבו אל-בנאת הירושלמי". בשנת 1993 כתב טס"מ בשבועון "העולם הזה". לדוגמה: "ביטחון פנים", 17.3.93. בשנת 1994 פירסם טס"מ בשבועון "שישי". לדוגמה: "דם חוצה שומרון", 4.3.94.

רטוש (הילפרין), יונתן (אוריאל)

משורר ומתרגם. בשנת 1937 היה עורך העתון הימני "הירדן", ופירסם בעמוד האחרון שם טס"מ ופזמונים אקטואליים, בחתימת "מר חשוון" (באותה שנה אימץ לעצמו גם את השם רטוש). לדוגמה: "ערבית נוקטורנו", 19.3.37; "האמיר והאלחיימיקן", 1.4.37; "שביל הזהב", 29.4.37. כן פירסם במדור הספרות בעתון זה שירים רבים בעלי אופי פוליטי-סאטירי מובהק. לדוגמה: "ירדן", 28.5.37; "משואות", 30.7.37. בערב פסח תרצ"ו פירסם שיר בשם "אל הנשק", מעין תשובה לשיר "אל תתנו להם רובים", שכתב נתן אלתרמן.

רייכמן, חנניה

חורז ומתרגם. נפטר 1982. בתחילת שנות ה-50 פירסם בכל תג פורים סאטירה מחורזת, שהוקראה מעל גלי האתר בפי יהושע ברטנוב ונדפסה ב"דבר השבוע". כן פירסם מדי שבוע בשבועון זה טס"מ ובדיחות מחורזות ("מאוצר הבדיחה", "מן הים הכללי וטיפה משלי"). לדוגמה: "אוני המון", 13.3.52; "יוסי ברוגוז", 27.3.52; "מבול של פוקט בוקי סריקי", 11.12.52; "חלום ליל פורים", 5.3.53 (כונס בספרו "הדי הימים", המכיל מבחר טס"מ שכתב). בשנים 1957 ו-1977 פירסם מדי פעם טס"מ ב"מעריב", לעתים בחתימת ר. חנניה. לדוגמה: "כוח החירום של האו"ם", 9.10.57; "לשנת תשל"ח", 12.9.77.

שטיינר, מ.

פירסם טס"מ בעתוני הימין בשנות ה-30 בחתימת מ. שם ו"אשמדאי". כינס מבחר בספרו "פזמוני אשמדאי", תל אביב 1937, בחתימת מ. שם. המדורים: נאום אשמדאי; בצל אלבין; חזון קנטון; בביכר הספרות; בין אהלי קידר; שאר ירקות.

שבשבת

מאת נעמי שמר

נפתלי בום מצייר מתנחלים

נפתלי בום מצייר גבעה ירקה
 ודג סגל-יורד חורש באדמתה
 וצל בהיר מאד מוסל על אבנים
 ואיש אחד כובש בהן את תפנים

ימן האיש צומחים פליו המשנים —
 משוט ולמת, ואולי סלם —
 ופמוטים צומחים מלב האיש
 וגר אחד כבוי גם לעולם

הענן רובץ על המזבח
 ורגי האוקבים על הארון
 ותסירה תיפחה חותרת
 בין האהלים שבשמרון

ובעוד נפתלי בום מצייר
 ממיס הצער הנורא
 קווי-מתאר שחורים בציווריו
 ותצבעים ברוך מהערבבים
 ונמסכים להם יחדיו:
 אפור-ענן נמוג אל כנף-השמיש,
 כתם בושר אל ערפל כחל
 ושקיפותה של הרמקה
 על פני הכל

נפתלי בום מצייר מתנחלים
 והצבעים ממחוללו אינם קלים
 כי פד-תקמח של אהבותיו
 חזר ותמלא קאלו מאליו
 ושב ומתמלא, ומתמלא ושב
 כאשר הוא מצייר
 עכשו

שמר, נעמי

פזמונאית, מלחינה, כלת פרס ישראל. פירסמה ב-1968 מדי פעם בירחון "את" טורים מחורזים בענייני דיומא. כתבה מ-1976 ב"דבר" מדי שבוע מדור בפרוזה ובשיר, בשם "שבשבת", שכלל גם טורים אקטואליים פוליטיים. לדוגמה: "נפתלי בום מצייר מתנחלים", 4.5.79; "שלום לך, אידה נודל", 18.5.79; "חג לנח"ל", 3.12.76; "עצות לעזרא סדן", 18.12.87 (ללא ניקוד); "כולנו יוסי הדסי", אחרי התאבדות חייל בימי האינתיפאדה, "ידיעות אחרונות", 2.6.89. כגיליון יובל השבעים של "דבר", 16.6.95, פירסמה שיר בו הסבירה מדוע כתבה את הטור הנ"ל בעתון — "מפני שזו היתה הדרך הטובה ביותר לכתוב לאמא כל שבוע".

שרון, שרה'לה

מפיצת זמר. מאז 1984 מפרסמת מדי שבוע במדור הסאטירי ב"מעריב" שיר אקטואלי קצרצר.

שרת, קובי

עתונאי ומתרגם. אחרי שפרש משירות דיפלומטי במשרד החוץ, באמצע שנות ה-60, החל לפרסם ט"מ. בשבועון "ציפור הנפש" הופיעה מקאמה בלתי מנוקדת שלו, "מכתב קטן בחרוזים לעמוס קינן" (בתגובה למאמר של קינן), 8.4.65, בחתימת "ש. קובי". בשלהי שנות ה-60 פירסם בקביעות ט"מ מנוקדים במוסף סופשבוע של "מעריב", לרוב לצד יוסי גמזו. לדוגמה: "ציונים" (מקאמה), 8.1.68; "בדיחה עם זקן", 24.5.68; "אימה גדולה ויארנג" (מקאמה), 31.5.68; "הגנת המגוננת", 18.10.68.

משוררים, מספרים ומחזאים שפירסמו מדי פעם גם שירים סאטיריים אקטואליים

אוריאל אופק, לאה אילון, אורי צבי גרינברג, אסי דיין, רמי דיצני, רעיה הרניק, מאיר ויזלטיר, נתן זך, יורם טהרלב, יצחק לאור, רינה לי, אהרן מגד, חיים נגיד, יהושע סובול, אריה סיוון, שלמה סקולסקי, הלל עומר (ע. הלל), צבי עצמון, דן פגיס, אלישע פורר, שמעון צבר, בארי צימרמן, יצחק קונוזון, דליה רביקוביץ, פנחס שדה, משה שמיר, אפרים תלמי.

כן פירסמו ט"מ הכותבים הבאים (בהיקף מצומצם): עמוס אטינגר, דודו אלהרר, יוסי אמיתי, אברהם בירמן, עדה בן נחום, יעקב גוטמן, אורי גורדון, חיים גיל, אלקנה גלר, דני דותן, משה טימור, דני סנדרסון, אדר קיסרי, חיים קשתן, אלי שרייבר (חתולי).

פוליטיקאים ואנשי צבא שכתבו בעתונות, לעיתים, שירים אקטואליים

רפאל איתן, זלמן ארן, דוד בן-גוריון, משה דיין, משה (מוסה) חריף, עקיבא נוף, מרדכי נמיר, שמעון פרס, אביגדור קהלני, דוד רמז, יוסי שריד.